

Archeologienota

Harelbeke, Hippodroomstraat - Kortrijksesteenweg

Deel 1: Verslag van Resultaten

Titel

Archeologienota Harelbeke, Hippodroomstraat-Kortrijksesteenweg. Deel 1: Verslag van Resultaten

Auteur(s)

Sarah De Cleer

Erkende archeoloog

Sarah De Cleer

OE/ERK/Archeoloog/2015/00046

BAAC Vlaanderen bvba

OE/ERK/Archeoloog/2015/00020

BAAC-Projectnummer

2020-0330

Plaats en datum

Gent, 22 april 2020

Reeks en nummer

BAAC Vlaanderen Rapport 1428

ISSN 2033-6896

Wettelijk depot

KBR

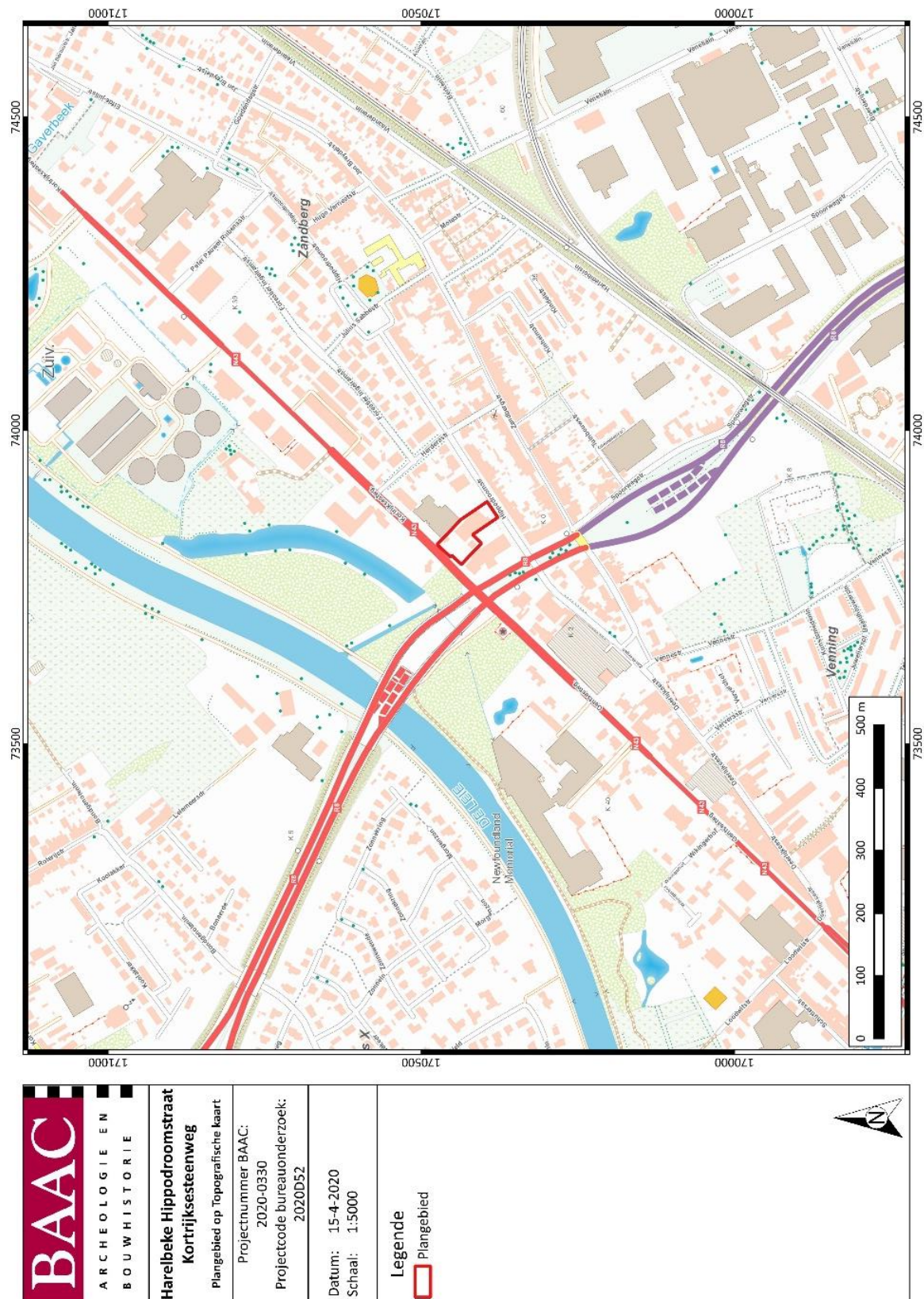
Inhoud

1	Beschrijvend gedeelte.....	1
1.1	Administratieve gegevens	1
1.2	Juridisch kader en onderzoektraject	4
1.3	Aanleiding	4
1.4	Huidige situatie en geplande werken	5
1.4.1	Huidige situatie	5
1.4.2	Geplande werken en bodemingrepen	7
1.5	Randvoorwaarden	9
2	Bureauonderzoek	10
2.1	Werkwijze en strategie	10
2.1.1	Onderzoeksdoelstelling	10
2.1.2	Onderzoeksvragen	10
2.1.3	Methoden en technieken.....	10
2.2	Assessment	12
2.2.1	Landschappelijk kader	12
2.2.2	Historisch kader	30
2.2.3	Cartografische bronnen	33
2.2.4	Orthofotografische bronnen	41
2.2.5	Archeologisch kader	45
2.3	Synthese onderzoeksresultaten.....	49
2.3.1	Datering en interpretatie onderzoeksterrein	49
2.3.2	Archeologische verwachting.....	50
2.3.3	Synthesepan	53
2.4	Besluit.....	54
2.4.1	Potentieel op kennisvermeerdering	54
2.4.2	Afweging noodzaak verder vooronderzoek.....	54
3	Samenvatting	56
4	Lijsten.....	57
4.1	Figurenlijst.....	57
4.2	Plannenlijst.....	57
4.3	Tabellenlijst	57
5	Bibliografie	58
6	Bijlagen	60

1 Beschrijvend gedeelte

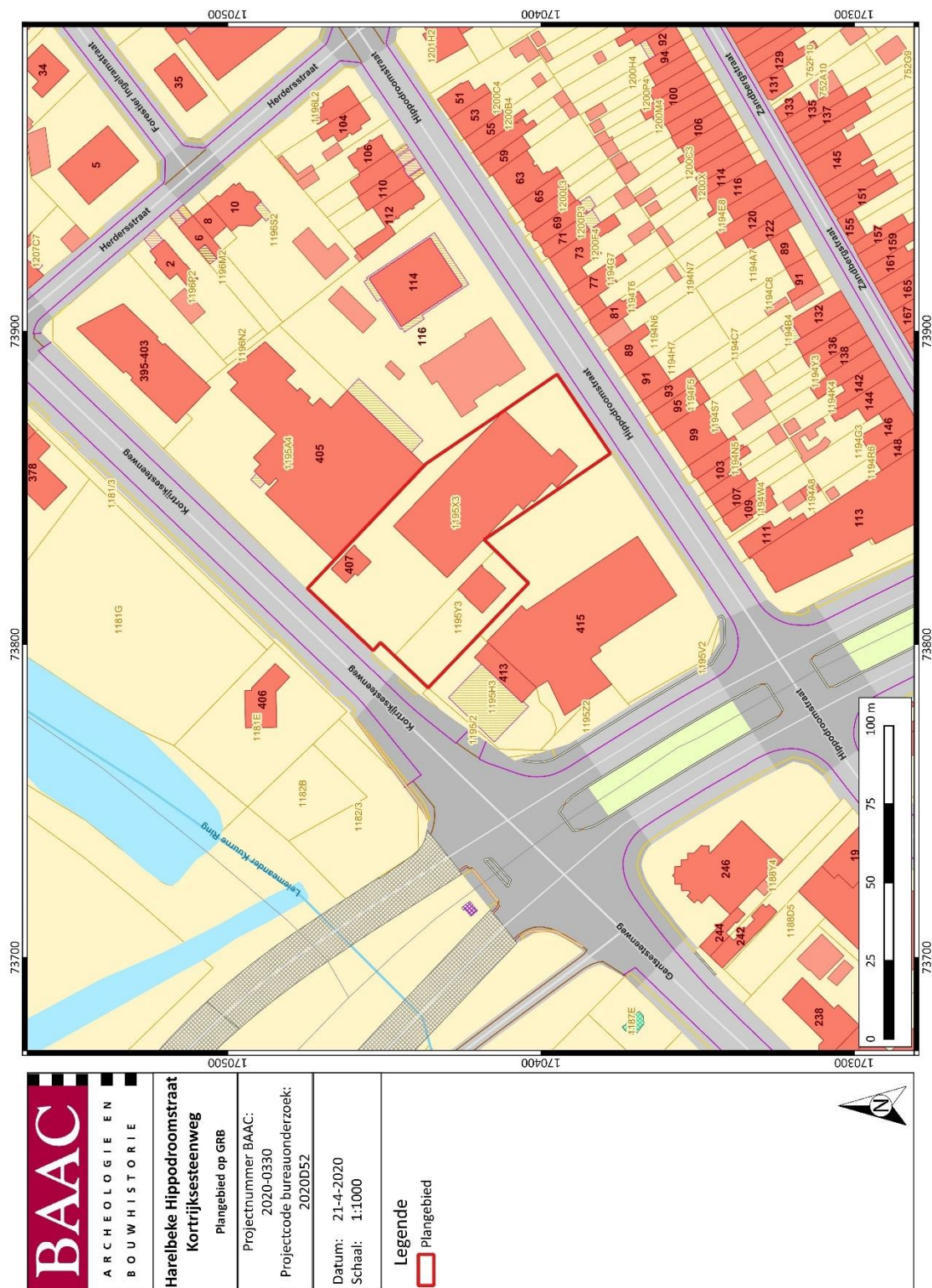
1.1 Administratieve gegevens

Naam site	Harelbeke, Hippodroomstraat - Kortrijksesteenweg		
Ligging	Hippodroomstraat – Kortrijksesteenweg 407-411, gemeente Harelbeke, provincie West-Vlaanderen		
Kadaster	-Stad Harelbeke – eerste afdeling Sectie A nummer 1195R/2 (00a62ca). -Stad Harelbeke – eerste afdeling Sectie A nummer 1195/a/2/ex, deel van nummer 1195R/2 en 1195S/2 (32a14ca). -Stad Harelbeke – eerste afdeling Sectie A deel van nummer 1195S3 (06a64ca).		
Coördinaten	Noordwest:	x: 73786.24	y: 170436.02
	Noordoost:	x: 73817.89	y: 170474.58
	Zuidwest:	x: 73819.60	y: 170403.98
	Zuidoost:	x: 73886.32	y: 170394.88
Projectnummer BAAC Vlaanderen	2020-0330		
Bureauonderzoek	Projectcode	2020D52	
	Erkende archeoloog	Sarah De Cleer (Erkenningsnummer: OE/ERK/Archeoloog/2015/00046)	
	Betrokken actoren	/	
	Betrokken derden	/	

Plan 1: Plangebied op topografische kaart ¹ (digitaal; 1:10.000; 15/04/2020)

¹ AGIV 2020g

Plan 2: Plangebied op kadasterkaart (GRB) ² (digitaal; 1:250; 15/04/2020)

² AGIV 2020b

1.2 Juridisch kader en onderzoekstraject

In het kader van het Onroerenderfgoeddecreet (decreet van de Vlaamse Regering 12 juli 2013) en het Onroerenderfgoedbesluit van de Vlaamse Regering van 16 mei 2014, is de eigenaar en gebruiker van gronden waarop zich archeologische waarden bevinden, verplicht deze waarden te behoeden en beschermen voor beschadiging en vernieling. Dit kan door behoud *in situ*, als de waarden ingepast kunnen worden in de plannen, of *ex situ*, wanneer de waarden onomkeerbaar vernietigd worden. Het doel van de archeologienota is dat er mogelijkheden gezocht worden om *in situ* behoud te bewerkstelligen of, indien dit niet kan, het formuleren van maatregelen voor vervolgonderzoek waarbij het erfgoed *ex situ* wordt behouden.

Om vast te stellen of bij werkzaamheden archeologische waarden zullen worden vernietigd, is een archeologisch onderzoek nodig. In eerste instantie wordt een **bureauonderzoek** uitgevoerd. Op basis van bekende gegevens van bodemkaarten, uit cartografische en andere historische bronnen en eventueel voorgaand onderzoek in de directe omgeving van het plangebied wordt een inschatting gemaakt van het archeologisch potentieel van het plangebied. Indien uit deze desktopanalyse blijkt dat er een kans is op het aantreffen van archeologische waarden binnen het plangebied, kan het aangewezen zijn de gaafheid van het bodemprofiel en de aanwezigheid van archeologische indicatoren te onderzoeken middels een landschappelijk bodemonderzoek, een veldkartering en/of een geofysisch onderzoek. Deze onderzoeken maken alle deel uit van het **vooronderzoek zonder ingreep in de bodem**. Indien op basis van de resultaten van alle nodige facetten van het vooronderzoek zonder ingreep in de bodem niet voldoende informatie verzameld kan worden om een onderbouwde uitspraak te doen aangaande de beslissing tot behoud *in situ*, vrijgave of opgraving van het terrein, moet in een volgende fase een vooronderzoek met ingreep in de bodem worden uitgevoerd.

Het doel van het eventueel **vooronderzoek met ingreep in de bodem** is een archeologische evaluatie van het terrein. Dit houdt in dat het archeologisch erfgoed opgespoord, geregistreerd, gedetermineerd en gewaardeerd wordt en dat de potentiële impact van de geplande werken op de archeologische resten wordt bepaald. De hiervoor aangewezen methoden zijn archeologische boringen, proefputten en/of proefsleuven. Onderdeel van de evaluatie is dat er mogelijkheden gezocht worden om een eventuele site *in situ* te behouden of, indien dit niet kan, het opstellen van een programma van maatregelen voor vervolgonderzoek (ruimtelijke afbakening, diepteligging, strategie, doorlooptijd, te voorziene natuurwetenschappelijke onderzoeken en conservatietechnieken, voorstel onderzoeksvragen) in de vorm van een opgraving. Het vooronderzoek is uitgevoerd conform de Code van Goede Praktijk 4.0.

1.3 Aanleiding

Naar aanleiding van een aanvraag bij een omgevingsvergunning voor stedenbouwkundige handelingen heeft BAAC Vlaanderen bvba een archeologienota opgemaakt. Op het terrein zal door de initiatiefnemer de afbraak van de bestaande bebouwing gerealiseerd worden. De geplande werken impliceren aanzienlijke bodemingrepen (waaronder de sloop van de loods van de autokeuring, het kantoorgebouw en de witte woning en het verwijderen van de verharding) die qua omvang een directe bedreiging kunnen betekenen voor potentieel aanwezig archeologisch erfgoed. Eens het archeologisch bodemarchief aangetast of vernield wordt, betekent dit een onomkeerbaar informatieverlies.

De totale oppervlakte van het plangebied *Harelbeke, Hippodroomstraat - Kortrijksesteenweg* bedraagt 4.015 m², de geplande bodemingrepen hebben een oppervlakte van ca. 4.000 m². Het valt buiten een beschermde archeologische site, ligt niet in een archeologisch vastgestelde zone en komt niet voor op de kaart met gebieden waarin geen archeologische waarden (meer) te verwachten zijn (GGA, gebieden

geen archeologie).³ Daarnaast werden voor het plangebied en de directe omgeving geen waarden voor 'beschermde onroerend erfgoed' opgenomen in het Geoportaal.

Aangezien het plangebied in een woongebied ligt (Gewestplan: code: *0100 WOONGEBIED*), de totale oppervlakte van de kadastrale percelen waarop de vergunning betrekking heeft 3.000 m² of meer bedraagt en de ingreep minstens 1.000 m² bedraagt, is volgens het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013 een archeologienota vereist. Deze archeologienota, waarvan akte genomen door het agentschap Onroerend Erfgoed, wordt bij de stedenbouwkundige aanvraag gevoegd.

1.4 Huidige situatie en geplande werken

1.4.1 Huidige situatie

Momenteel staan er binnen de contouren van het plangebied verschillende gebouwen, waaronder een loods die dienst deed als autokeuring. Daarnaast staat er een kantoorgebouw, in de zuidwestelijke hoek van het terrein. In de noordoostelijke hoek binnen het plangebied staat een witte woning. Het volledige terrein is verhard en ligt tussen enerzijds de Kortrijksesteenweg in het noordwesten en anderzijds de Hippodroomstraat in het zuidoosten (Plan 3).

³ AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED 2020.

Plan 3: Plangebied op recente orthofoto ⁴ (digitaal; 1:1; 21/04/2020)

⁴ AGIV 2020e

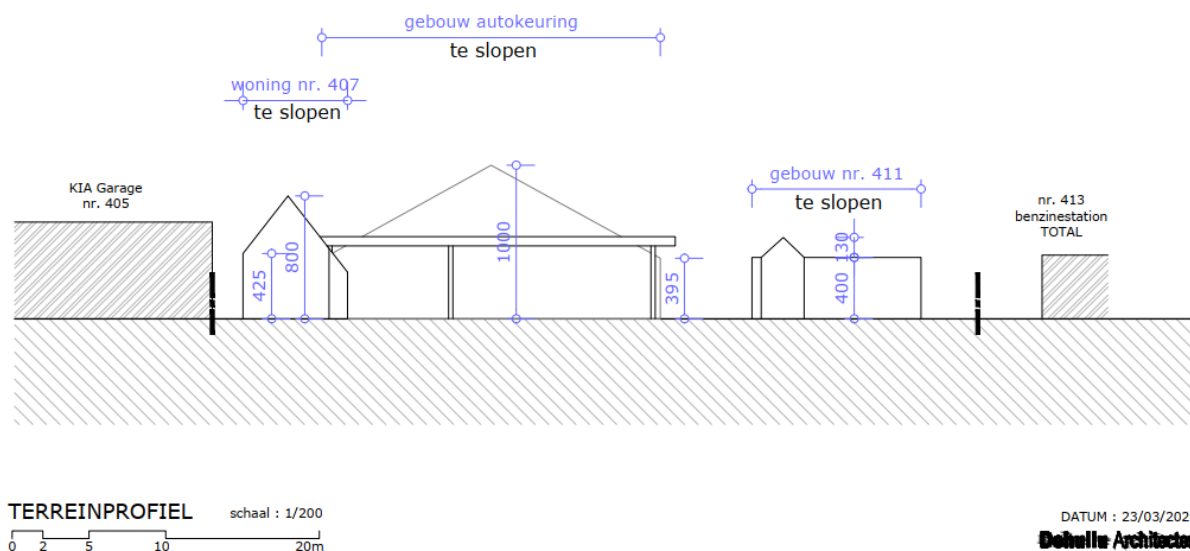
1.4.2 Geplande werken en bodemingrepen

Algemeen

De opdrachtgever plant op het terrein de afbraak van de aanwezige bebouwing en het verwijderen van de verharding. Hierbij worden eventueel in het plangebied aanwezige archeologische waarden onherroepelijk vernietigd. De aard en omvang van de ingrepen worden hieronder beschreven.

Binnen het plangebied zal de aanwezige bebouwing afgebroken worden, met de sloop van de loods, het kantoorgebouw en de witte woning, en zal de verharding van het terrein verwijderd worden. De sloop van de loods, die dienst deed als autokeuring, zal gebeuren tot op het bestaand vloerniveau. Er zijn een aantal technische putten aanwezig, maar die blijven zitten en worden niet gesloopt. Ook het kantoorgebouw zal tot op het bestaande vloerniveau afgebroken worden. Er is hier geen kelder aanwezig. De kleine witte woning aan de Kortrijksesteenweg zal ook gesloopt worden, waarbij de aanwezige kelder zal uitgebroken worden, met een beperkte oppervlakte van maximaal ca. 70 m² (indien de kelder zich over de volledige woning uitstrekt).

Tijdens de afbraakwerken zal ook de aanwezige verharding verwijderd worden. Dit zal gebeuren binnen de contouren van de aanwezige verstoring, zonder de onderliggende stabilisatielagen te verwijderen.

Figuur 1: Doorsnede van de te slopen panden ⁵

⁵ Plan aangebracht door initiatiefnemer.

Plan 4: Plangebied met weergave van de slooppunten ⁶ op orthofoto ⁷(digitaal; 1:1; 21/04/2020)

⁶ Plan aangebracht door initiatiefnemer.

⁷ AGIV 2020e

Impactanalyse

Op basis van de plannen, aangeleverd door de opdrachtgever, kan de impact van de geplande werkzaamheden op eventueel archeologische waarden ingeschat worden.

Binnen het plangebied zal de aanwezige bebouwing afgebroken worden en zal de verharding van het terrein verwijderd worden. De sloop van de loods en het kantoorgebouw zal gebeuren tot op het bestaand vloerniveau. De woning aan de Kortrijksesteenweg zal ook gesloopt worden, waarbij de aanwezige kelder zal uitgebroken worden, met een beperkte oppervlakte van maximaal ca. 70 m² (indien de kelder zich uitstrekt over de volledige woning).

Tijdens de afbraakwerken zal ook de aanwezige verharding verwijderd worden. Dit zal gebeuren binnen de contouren van de aanwezige verstoring, zonder de onderliggende stabilisatielagen te verwijderen.

Op basis van bovenstaande gegevens zal de impact van de geplande werkzaamheden op de eventueel aanwezige archeologische waarden in de ondergrond gering zijn.

1.5 Randvoorwaarden

Niet van toepassing.

2 Bureauonderzoek

2.1 Werkwijze en strategie

2.1.1 Onderzoeksdoelstelling

Een bureauonderzoek kadert binnen een archeologisch vooronderzoek zonder ingreep in de bodem. Het archeologisch vooronderzoek zonder ingreep in de bodem bereikt het doel van archeologisch vooronderzoek, het vaststellen van de aan- of afwezigheid van een archeologische vindplaats, zonder de mogelijk aanwezige archeologische resten wezenlijk aan te tasten. Het bureauonderzoek bereikt het doel van archeologisch vooronderzoek zonder ingreep in de bodem door de studie van gekende of ontsloten informatiebronnen.

2.1.2 Onderzoeksvragen

Volgende onderzoeksvragen zullen in dit bureauonderzoek behandeld worden:

- Wat zijn de gekende archeologische en historische gegevens en welke aanwijzingen bevatten de bestaande bronnen over het archeologische potentieel van het terrein?
- Wat is de impact van de geplande werken?
- Is er via archeologisch onderzoek of waarnemingen op aanpalende of nabijgelegen percelen reeds info beschikbaar over de dikte en de opbouw van het aanwezige bodemarchief?
- Zijn er archeologische waarden aanwezig binnen het onderzoeksterrein?

Indien er archeologische waarden aanwezig zijn binnen het onderzoeksterrein:

- Wat is de aard van deze waarden?
- Wat is de impact van de geplande bodemingrepen op deze waarden?

2.1.3 Methoden en technieken

Het doel van het bureauonderzoek is de formulering van een archeologische verwachting van de onderzoekslocatie. Deze verwachting wordt opgesteld op basis van gekende landschappelijke, geologische, archeologische, historische en geografische bronnen.

Een eerste stap bij het formuleren van een archeologische verwachting voor de onderzoekslocatie is deze te situeren binnen een breder landschappelijk kader. Hierbij wordt beroep gedaan op de gekende geografische en geologische bronnen en kaarten.

Administratieve en geografische kaarten:

- GRB/kadasterkaart
- Topografische kaart
- Orthofoto
- Tertiairgeologische kaart
- Quartairgeologische kaart
- Bodemkaart

De basis van de desktopstudie bestaat verder uit een historische studie van de onderzoekslocatie en zijn directe omgeving. Hierbij wordt de gekende archeologische en historische vakliteratuur over de onmiddellijke omgeving van het plangebied geconsulteerd.

Een bijkomende belangrijke bron van informatie is het historisch kaartmateriaal. Op basis van deze oude kaarten kan een beeld worden gegeven van de evolutie van de bebouwing in het plangebied door de eeuwen heen, maar met dien verstande dat de draad slechts kan opgepikt worden vanaf het moment dat de eerste kaarten voor het gebied verschenen. Bovendien is de afwezigheid van bebouwing op deze kaarten geen garantie dat er niets geweest is. In de beginperiode van de cartografie werden voornamelijk grotere nederzettingen en belangrijke bouwwerken zoals stadsomwallingen, kerken, kloosters en kastelen weergegeven en was er geen of weinig aandacht voor de burgerlijke architectuur. Het was vaak niet de bedoeling om de huizen in detail of juist weer te geven. Pas vanaf de 19^e eeuw verschijnen de eerste gedetailleerde kadasterkaarten. Een concrete huisgeschiedenis is uit het cartografisch materiaal alleen niet af te leiden. De kaarten kunnen wel ondersteunend werken. Naast de gangbare historische kaarten is ook Cartesius geraadpleegd.⁸

Volgende historische kaarten werden opgezocht en geanalyseerd:

- CAI-kaart
- Villaretkaart
- Ferrariskaart
- Atlas der Buurtwegen
- Poppkaart
- Vandermaelenkaart
- Antonius Sanderus
- Jacob Van Deventer

Er werden geen externe specialisten betrokken bij dit onderzoek en geen wetenschappelijke advisering ingewonnen bij derden.

⁸ CARTESIUS 2020

2.2 Assessment

In dit hoofdstuk wordt een overzicht gegeven van de beschikbare kennis inzake bodemkunde, geomorfologie, historie, cartografie en archeologie met betrekking tot het plangebied en omgeving. Deze informatie vormt de basis voor de archeologische verwachting van het onderzoeksgebied.

2.2.1 Landschappelijk kader

Topografische situering

De exacte locatie van het plangebied is weergegeven op de *Topografische kaart* en de *Kadasterkaart* (Plan 1, Plan 2). Het onderzoeksgebied *Harelbeke Hippodroomstraat - Kortrijksesteenweg* is gelegen in het zuidwesten van Harelbeke, in het zuiden van provincie West-Vlaanderen. Harelbeke grenst in het noorden aan Bavikhove, in het noordoosten aan Waregem, in het zuidoosten aan Deerlijk, in het zuiden aan Zwevegem, in het zuidoosten aan Kortrijk en in het noordoosten aan Kuurne.⁹

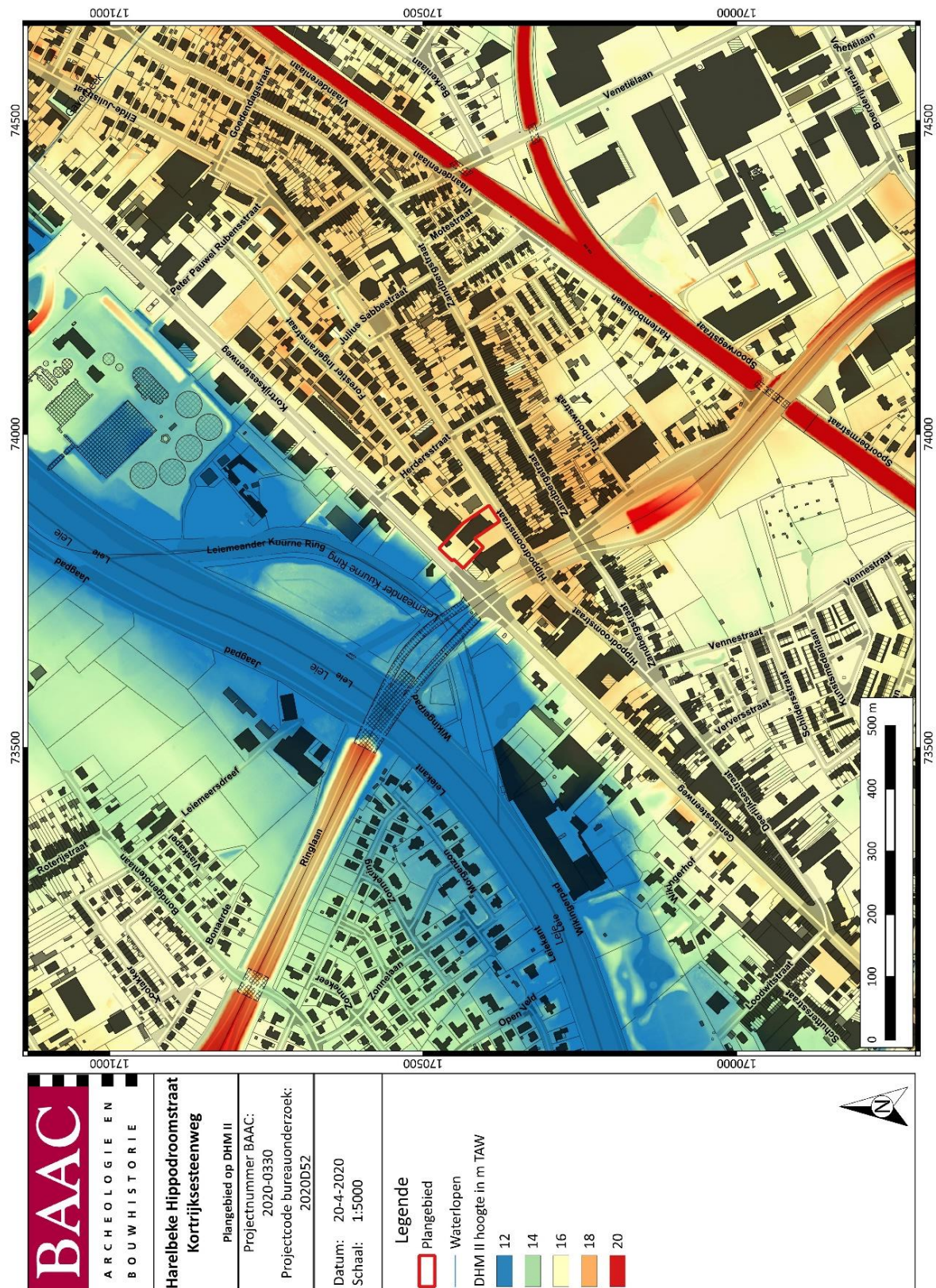
Het plangebied wordt begrensd door de Kortrijksesteenweg in het noordwesten en de Hippodroomstraat in het zuidoosten. Verder ten noordwesten van de Kortrijksesteenweg is de rivier de Leie te vinden. De Kortrijksesteenweg loopt vanuit het centrum van Harelbeke in zuidwestelijke richting naar Kortrijk, in het verlengde van de Kortrijksestraat en vormt het hoofdtracé van het stadcentrum. In de tweede helft van de jaren 1970 werd de Leie recht getrokken ten noordwesten van de Kortrijksesteenweg, met behoud van de oude arm, en kreeg de steenweg het huidige loodrechte tracé.^{10 11}

De omgeving rond het projectgebied bevindt zich volgens het Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen (DHM) tussen 16 en 17 m + TAW. (Plan 5, Plan 6). Op de DHM-kaart is te zien dat het plangebied een vrij vlak terrein is met een klein hoogteverschil (van 1m) waarbij het zuidoostelijk deel iets hoger gelegen is. Het terrein helt wat af naar het noordwesten toe, in de richting van de Leie, die ten noordwesten van het plangebied ligt.

⁹ IOE 2020: 14760

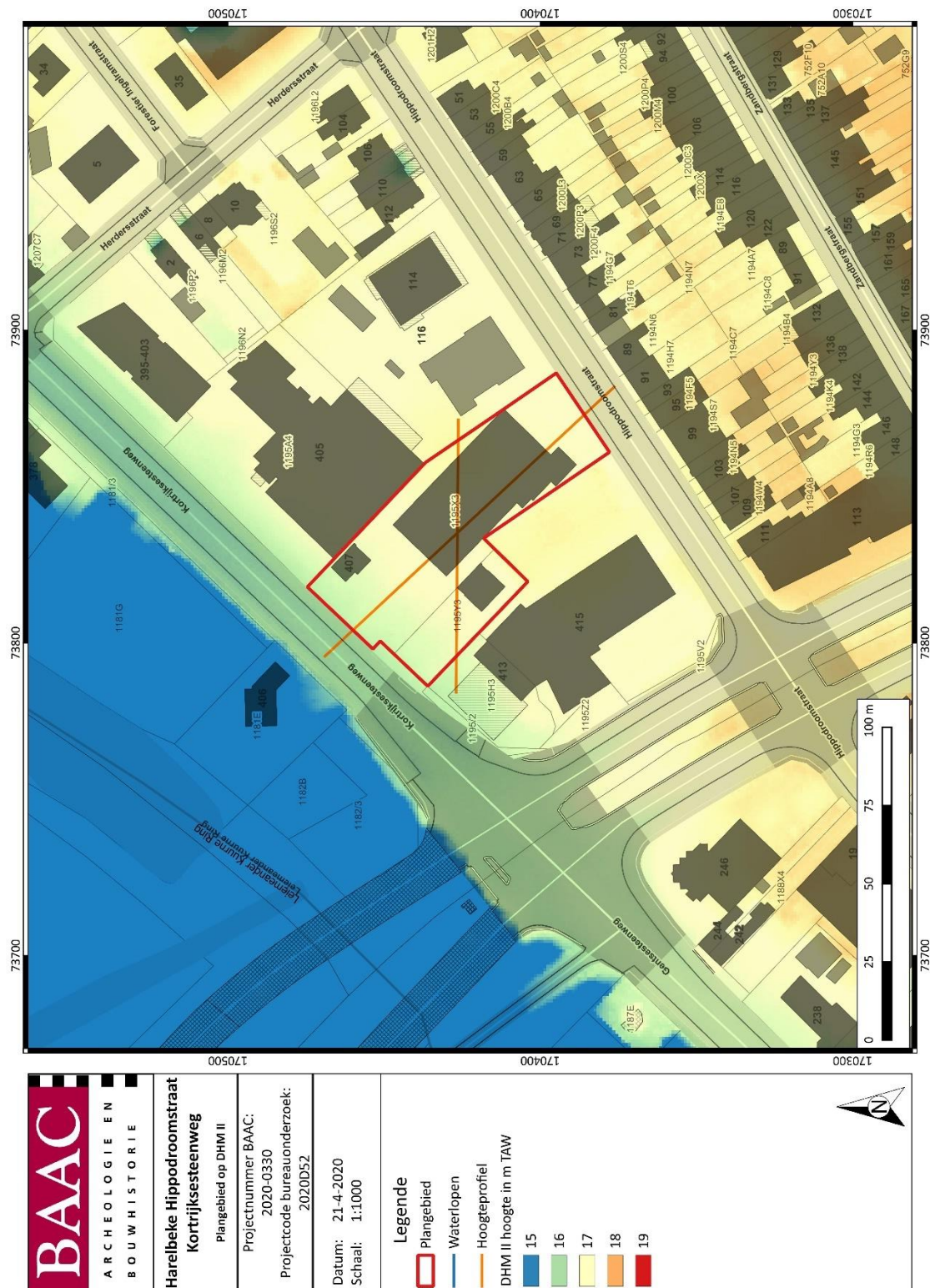
¹⁰ IOE 2020: 14760

¹¹ IOE 2020: 14804

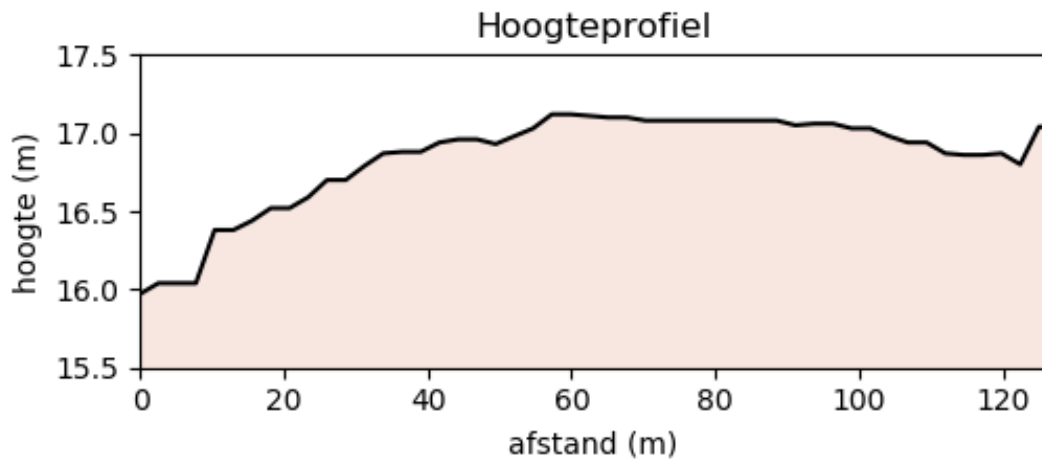
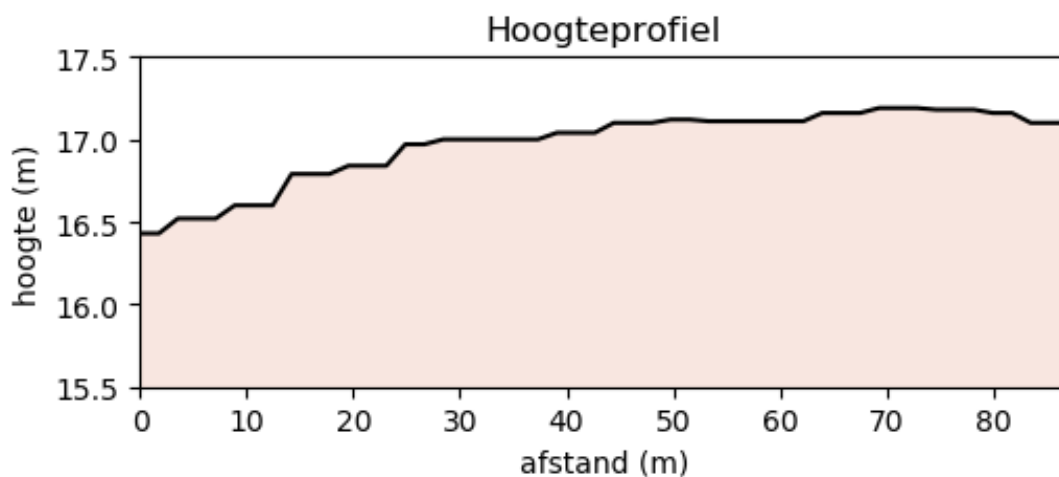
Plan 5: Plangebied op het Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen (DHM) ¹² met waterwegen (digitaal; 1:1; 20/04/2020)

¹² AGIV 2020a

Plan 6: Plangebied en hoogteverloop op het DHM ¹³ (digitaal; 1:1; 21/04/2020)

¹³ AGIV 2020a

Plan 7: Hoogteverloop terrein noordwest-zuidoost ¹⁴Plan 8: Hoogteverloop terrein west-oost ¹⁵

Landschappelijke situering

In geomorfologisch opzicht bevindt het plangebied zich in zuidelijke uitloper van de Vlaamse Vallei. ¹⁶

Fysisch-geografisch maakt Harelbeke zowel deel uit van het lemige *Leie-Schelde-interfluvium* (ten zuidoosten van de alluviale Leivevallei), als van het zandlemige *Land van Roeselare-Kortrijk*, meer bepaald het *Hoogland van Hulste* (ten noordwesten van de alluviale Leivevallei). De oorspronkelijke rivierloop van de Leie werd ten behoeve van het scheepvaartverkeer gewijzigd en vervangen door een gekanaliseerde waterweg. Ten zuiden van het gehucht Stasegem, in het zuiden van het grondgebied van Harelbeke, is het kanaal Bossuit-Kortrijk gesitueerd, een deel van een kanaaltracé tussen de Leie en de Schelde. ¹⁷

Landschappelijk bevindt het onderzoeksterrein zich op de overgang tussen een alluviale laagvlakte in het Schelde-Leie interfluvium (ten noorden van het onderzoeksterrein) en een heuvelachtig gebied

¹⁴ AGIV 2020a

¹⁵ AGIV 2020a

¹⁶ DE MOOR & MOSTAERT 1993

¹⁷ IOE 2020, 14760

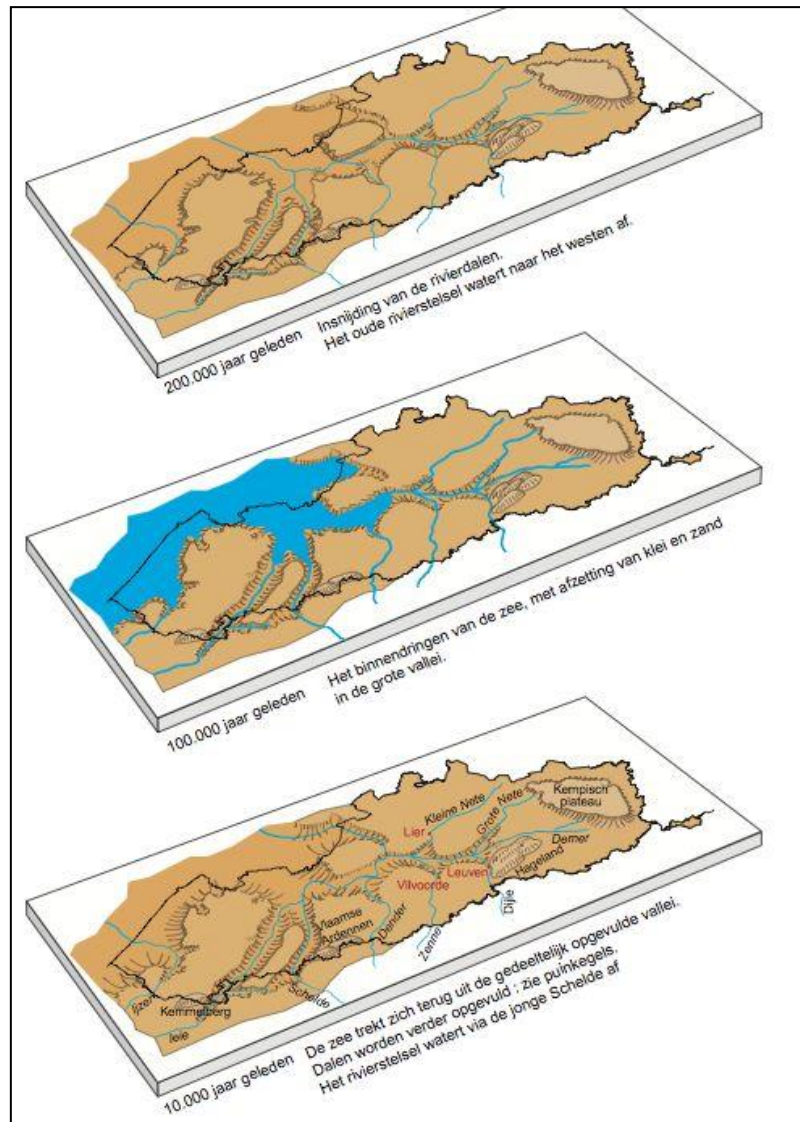
(ten zuiden van het onderzoeksterrein). De alluviale laagvlakte tussen Leie en Schelde bestaat in principe uit twee brede valleien die zich evenwijdig in zuidwest-noordoostelijke richting oriënteren. Deze valleien kennen een opvallend vlak reliëf, dat varieert tussen 10 m en 20 m TAW. Het heuvelgebied net ten zuiden van het onderzoeksterrein strekt zich uit over heel het zuidoosten van West-Vlaanderen, van Moeskroen over Anzegem tot Kruishoutem en scheidt de valleivlakte van de Schelde van deze van de Leie. Gemiddeld is deze heuvelrug tussen 40 m en 50 m hoog. Het hoogste deel van deze heuvelrug, tot ongeveer 85 m TAW, bevindt zich tussen Bellegem en Heestert-Wortegem.¹⁸

De Vlaamse Vallei

De vallei van de Leie maakt deel uit van de Vlaamse Vallei (Plan 9). Dit is een depressie (in feite een complex van deels bedolven thalwegen) die vanaf het midden-cromerien door fluviatiele processen is uitgeschuurd tot diep in het paleogeen- en neogeensubstraat en in de loop van het weichseliaan opgevuld is geraakt. De dikte van dit jong-quartaire opvulpakket kan meer dan 25 m, en plaatselijk zelfs tot 30 m bedragen. De Vlaamse Vallei vormt een lange zandige vlakte waarvan de kern is gelegen ten noorden van Gent, tussen Maldegem en Stekene. De hoogte ligt er gemiddeld lager dan 10 m TAW. De Vlaamse Vallei heeft oostelijke en zuidelijke uitlopers. De zuidelijke uitlopers vallen min of meer samen met de Leievallei, de Boven-Schelde en Dendervallei. De oostelijke uitlopers strekken zich uit over de as Rupel-Dijle-Demer tot in de buurt van Werchter. In vergelijking met de Scheldevallei komen in de Leievallei dikkere afzettingen over een grotere breedte voor. Het quartaire dek is er dikker en aan de westelijke zijde ook lemiger.¹⁹

¹⁸ IOE 2020, 14760

¹⁹ BORREMANS 2015, 211

Plan 9: De vorming van de Vlaamse Vallei in de loop van het Pleistoceen

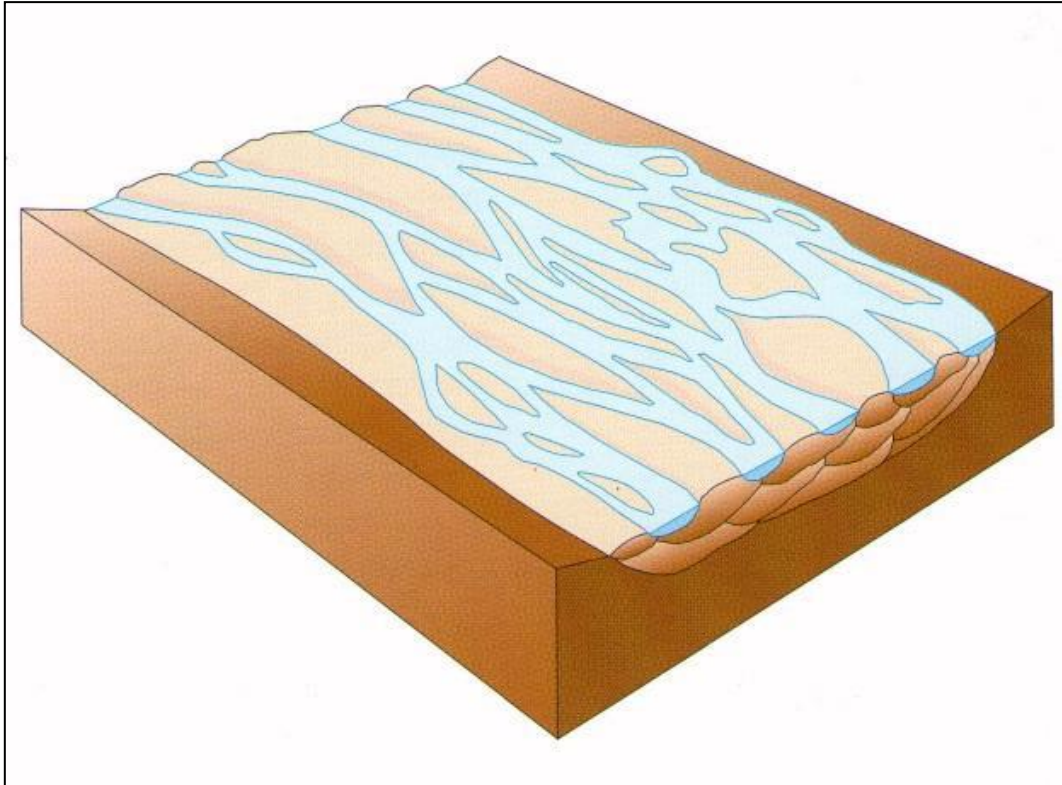
De topografie van de Vlaamse Vallei wordt deels bepaald door tertiaire getuigenheuvels uit het paleogeen en neogeen, die in de ondergrond aanwezig zijn. Tevens komt op het laagterras een microreliëf voor dat is gevormd door eolische dekzanden en boreale stuifzandduinen. Daarnaast zijn lokaal ook niet-geërodeerde restanten van de verwilderde fluvioperiglaciale, pre-holocene dalbodem aanwezig in de vorm van donken. Het laagterras wordt ontwaterd door een complex van beekjes waarvan het grootste deel afwatert in de richting van de Leie of de Schelde.²⁰

In het laat-pleistoceen (130.000-11.650 BP²¹) werd de Vlaamse Vallei in haar definitieve vorm uitgeschuurd, tot diep in het paleogeen- en neogeensubstraat. Het diepste punt van deze uitschuring werd bereikt op de overgang van het eemiaan (130.000-117.000 BP) naar het weichseliaan (117.000 BP-11.650 BP). In deze periode waren de Leie en de Schelde meanderende rivieren met een sterk veranderende loop. De kustlijn kwam gedurende het eemiaan ongeveer overeen met de huidige kustlijn. Tijdens het weichseliaan werd het klimaat kouder en verkregen de rivieren als gevolg hiervan een vlechtend geulenpatroon (Plan 11).²²

²⁰ DE MOOR & VERMEIRE 1999

²¹ BP = *Before Present*, waarbij het heden gelijkgesteld is met het jaar 1950 n.C.

²² DE MOOR & VERMEIRE 1999

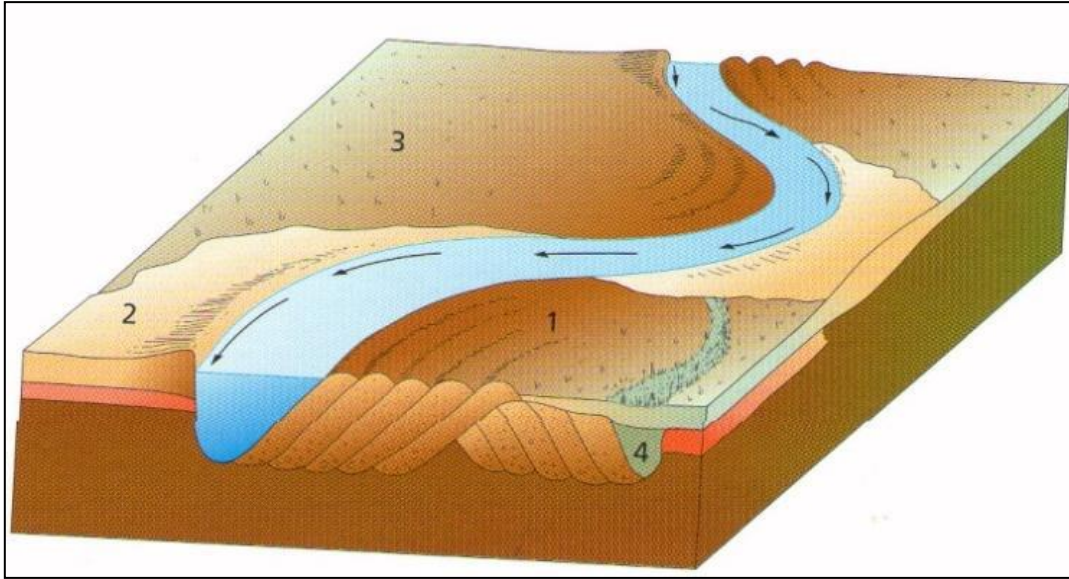
Plan 10: Schematische voorstelling van een vlechtend geulenpatroon, zoals dit in de Vlaamse Vallei actief was in het Weichseliaan²³

Tijdens het vroeg-pleniglaciaal (117.000-76.000 BP) was een zeer koud en vochtig klimaat, gekenmerkt door vlechtende riviersystemen en de aanwezigheid van permafrost (permanent bevroren ondergrond). Als gevolg van dit laatste waren de insnijdingen beperkt. De beperkte vegetatie zorgde voor onvoldoende bescherming van de hellingen tegen het smeltwater dat in het voorjaar vrijkwam. ²⁴ Fluvioperiglaciale accumulatie domineerde en de Vlaamse Vallei werd door geleidelijke aggradatie opgevuld met afbraakmateriaal van het paleogeen- en neogeensubstraat. Tijdens de lente werd door het smeltwater zand en leem afgezet over de ganse breedte van de vallei. Tijdens de daaropvolgende zomer nam het debiet af en trok het water zich terug naar het hoofdstroomgebied. In de actieve geulen werd nog steeds zand afgezet, terwijl in de depressies in de valleivlakte leem sedimenteerde. De fluvioperiglaciale afzettingen zijn opgebouwd uit materialen die onder koude condities werden aangevoerd, door regen- en smeltwater van sneeuw of bodemijs, en vertonen een uiteenlopende lithologische opbouw en duidelijke laterale facieswisselingen. ²⁵

²³ VAN STRYDONCK et al. 2000

²⁴ VERBRUGGEN e.a. 1991, 360-361

²⁵ BORREMANS 2015, 216-217

Plan 11: Schematische voorstelling van een meanderend rivierenpatroon, zoals dit in de vallei van de Leie actief is vanaf het Laatglaciaal²⁶. 1: Kronkelwaarden (binnenkant van de rivierbocht), 2: Oeverwal (buitenkant van de rivierbocht), 3: Komgronden, 4: Oude, verlande riviermeander.

Tijdens het laat-pleniglaciaal (76.000-14.640 BP) trad een zeer koude en droge periode op, waarbij de vegetatie zeer beperkt was en winden vat kregen op het zandoppervlak in een schaars begroeide poolwoestijn.²⁷ Hierbij werden dekzandruggen afgezet die transversaal op de toen heersende noord-tot noordwestelijke winden lagen. Door superpositie ontstond een langgerekte dekzandgordel, met een steile, zuidwaarts gerichte lijzijde en een zachte noordwaarts gerichte loefzijde. Het gaat hierbij om een pakket van kalkloze, homogene en goed gesorteerde, fijne tot middelmatig fijne zanden met een dikte van 1 tot 5 m. De noordwaarts gerichte afwatering werd hierdoor afgedamd, waardoor langs de zuidrand van dekzandrug verschillende paleomeren ontstonden. Het verwilderde riviersysteem boog oostwaarts af om via het doorbraakdal van Hoboken en de Beneden-Schelde zijn weg naar de zee te zoeken.²⁸

Tijdens het laat-glaciaal (de laatste fase van het weichseliaan, 14.640-11.650 BP) en in het holoceen (11.650 BP tot nu) verbeterde het klimaat opnieuw en verkregen de Leie en Schelde opnieuw een meanderend patroon (Plan 11). Het huidige oppervlak valt dan ook grotendeels samen met dat van de laatste fluvioperiglaciale afzettingen uit het weichseliaan. De rivieren sneden zich vanop dat niveau in, wat mede gefaciliteerd werd door de verdwijnende permafrost, waardoor een laagterras ontstond. Later werden deze Vroeg-Holocene dalen als gevolg van de stijgende zeespiegel en erosiebasis weer gedeeltelijk opgevuld met alluviale afzettingen.²⁹ Tijdens de koudere dryasperioden binnen het Laat-Glaciaal werden rivierduinen gevormd door lokale verstuiving van zanden uit de drooggevalen rivierbeddingen. Soms werden deze tijdens het holoceen nog eens lokaal herwerkt, waardoor stuifzandduinen ontstonden.³⁰

²⁶ VAN STRYDONCK et al. 2000

²⁷ VERBRUGGEN e.a. 1991, 361

²⁸ BORREMANS 2015, 219

²⁹ DE MOOR & VERMEIRE 1999

³⁰ BORREMANS 2015, 219

Gedurende het holoceen heeft de Leie zich als een *underfit river* ingesneden in de brede vallei. Heden ten dage heeft de rivier een breedte van enkele tientallen meter en slingert zij zich met grote meandervormige kronkels doorheen de valleibodem. In de loop van de tweede helft van de 19^e en 20^e eeuw werd de loop van de Leie en de Schelde steeds meer rechtgetrokken in het kader van een grootschalig moderniseringsprogramma dat de waterafvoer moest verbeteren en de rivier bevaarbaar maken voor grotere schepen. Hierbij werden dijken aangelegd, oevers verstevigd en oude meanders afgesneden. Als gevolg hiervan werd het historische landschapspatroon deels weggevaagd en werden veel van de oorspronkelijke gras- en meerslanden opgehoogd voor landbouw, industrie en bewoning.³¹

Het projectgebied bevindt zich ca. 250 m ten zuidoosten van de Leie.

Paleogeen en neogeen (tertiair)

De omgeving van het plangebied (Plan 12) wordt gekenmerkt door afzettingen van *Lid van Moen* (type **KoMo**), dat deel uitmaakt van de *Formatie van Kortrijk*. Het bestaat uit grijze klei tot silt, kleihoudend, bevat kleilagen en *Nummulites planulatus*.

Aan de hand van de *Toelichting bij de Tertiairgeologische kaart van België, Kaartblad 19-20 Veurne-Roeselare* kan het *Lid van Moen* als volgt beschreven worden: Het *Lid van Moen* kan beschouwd worden als een heterogene siltige tot zandige kleiafzetting met *Nummulites planulatus* en is gemiddeld 45 m dik. Deze zandhoudende klei weerspiegelt een lichte regressie. Het onderscheid met de homogene kleiige afzetting van het *Lid van Saint-Maur* is niet altijd zo duidelijk, omdat in het *Lid van Moen* homogene kleiige lagen van enkele meter dikte voorkomen. Wanneer deze kleilagen niet volledig doorboord worden, is het niet duidelijk of ze nog deel uitmaken van het *Lid van Moen* of reeds tot het *Lid van Saint-Maur* behoren.³²

³¹ DE MOOR 1997

³² JACOBS & DE CEUKELAIRE 2002

Plan 12: Plangebied op de tertiairgeologische kaart ³³ (digitaal; 1:50.000; 15/04/2020)

³³ DOV VLAANDEREN 2020b

Quartair

Volgens de quartairgeologische kaart (1/200.000) (Plan 15) zijn er voor het plangebied geen holocene en/of tardiglaciale afzettingen bovenop de pleistocene sequentie (3). Er zijn eolische afzettingen van het weichseliaan (ELPw) en/of hellingsafzettingen van het quartair (HQ) aanwezig met daaronder fluviale afzettingen van het weichseliaan (FLPw).³⁴

In de buurt van het plangebied zijn de volgende types aanwezig:³⁵

Er werden holocene en/of tardiglaciale fluviale afzettingen (a) aangetroffen bovenop de pleistocene sequentie (3). Er zijn fluviale afzettingen van het holoceen (FH), eolische afzettingen van het weichseliaan (ELPw) en/of hellingsafzettingen van het quartair (HQ) aanwezig met daaronder fluviale afzettingen van het weichseliaan (FLPw) en fluviale afzettingen van het eemiaan (FLPe).

Er zijn geen holocene en/of tardiglaciale afzettingen bovenop de pleistocene sequentie (6). Er zijn eolische afzettingen van het weichseliaan (ELPw) en/of hellingsafzettingen van het quartair (HQ) aanwezig met daaronder fluviale afzettingen van het weichseliaan (FLPw) en fluviale afzettingen van het eemiaan (FLPe).

Er werden holocene en/of tardiglaciale fluviale afzettingen (a) aangetroffen bovenop de pleistocene sequentie (6). Er zijn fluviale afzettingen van het holoceen (FH), eolische afzettingen van het weichseliaan (ELPw) en/of hellingsafzettingen van het quartair (HQ) aanwezig met daaronder fluviale afzettingen van het weichseliaan (FLPw).

3		6	
ELPw en/of HQ	*	ELPw en/of HQ	*
FLPw		FLPw	
		FLPe	

* De karteereenheid is mogelijk afwezig.

ELPw Eolische afzettingen (zand tot silt) van het Weichseliaan (Laat-Pleistoceen), mogelijk Vroeg-Holoceen; zand tot zandleem in het noordelijke en centrale gedeelte van Vlaanderen; silt (loess) in het zuidelijke gedeelte van Vlaanderen.

HQ Hellingsafzettingen van het Quartair.

FLPw Fluviale afzettingen van het Weichseliaan (Laat-Pleistoceen).

* De karteereenheid is mogelijk afwezig.

ELPw Eolische afzettingen (zand tot silt) van het Weichseliaan (Laat-Pleistoceen), mogelijk Vroeg-Holoceen; zand tot zandleem in het noordelijke en centrale gedeelte van Vlaanderen; silt (loess) in het zuidelijke gedeelte van Vlaanderen.

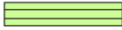
HQ Hellingsafzettingen van het Quartair.

FLPw Fluviale afzettingen van het Weichseliaan (Laat-Pleistoceen).

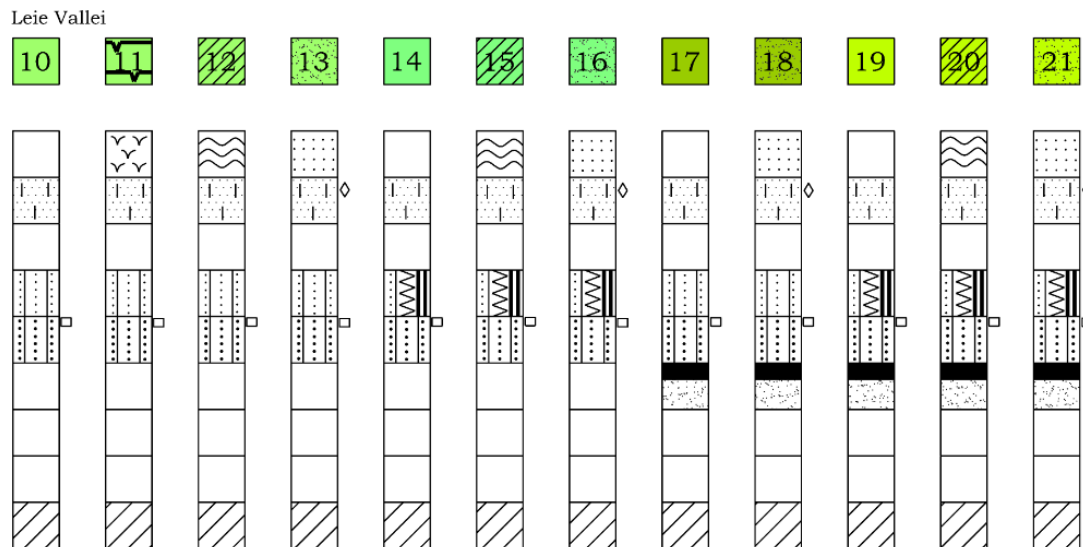
FLPe Fluviale afzettingen van het Eemiaan (Laat-Pleistoceen).

³⁴ DOV VLAANDEREN 2020c

³⁵ DOV VLAANDEREN 2020c

3a		6a	
			
FH	* De karteereenheid is mogelijk afwezig.	FH	* De karteereenheid is mogelijk afwezig.
ELPw en/of HQ	◇ De karteereenheid ontbreekt mogelijk in sommige delen van de beekvalleien buiten de Vlaamse Vallei en haar uitlopers.	ELPw en/of HQ	FH Fluviale afzettingen (organochemisch en perimarien inclusie), afzettingen van het Holoceen en mogelijk Tardiglaciaal (Laat-Weichseliaan).
FLPw	◇ FH Fluviale afzettingen (organochemisch en perimarien inclusie), afzettingen van het Holoceen en mogelijk Tardiglaciaal (Laat-Weichseliaan).	FLPw	ELPw Eolische afzettingen (zand tot silt) van het Weichseliaan (Laat-Pleistoceen), mogelijk Vroeg-Holoceen; zand tot zandleem in het noordelijke en centrale gedeelte van Vlaanderen; silt (loess) in het zuidelijke gedeelte van Vlaanderen.
	ELPw Eolische afzettingen (zand tot silt) van het Weichseliaan (Laat-Pleistoceen), mogelijk Vroeg-Holoceen; zand tot zandleem in het noordelijke en centrale gedeelte van Vlaanderen; silt (loess) in het zuidelijke gedeelte van Vlaanderen.	FLPe	HQ Hellingsafzettingen van het Quartair.
	HQ Hellingsafzettingen van het Quartair.		FLPw Fluviale afzettingen van het Weichseliaan (Laat-Pleistoceen).
	FLPw Fluviale afzettingen van het Weichseliaan (Laat-Pleistoceen).		FLPe Fluviale afzettingen van het Eemiaan (Laat-Pleistoceen).

Plan 13: Kenmerken van de quartairgeologische kaart (1/200.000) betreffende het plangebied ³⁶

Plan 14: Kenmerken van de quartairgeologische kaart (1/50.000) betreffende het plangebied ³⁷

³⁶ DOV VLAANDEREN 2020c

³⁷ DOV VLAANDEREN 2020c

Aan de hand van de *Toelichting bij de Quartairgeologische kaart van België, Kaartblad 19-20 Veurne-Roeselare* kunnen de afzettingen binnen het plangebied als volgt beschreven worden.³⁸

*De *eolische afzettingen van het Weichseliaan: de Formatie van Gent*: komt algemeen verspreid voor, met uitzondering van het kustgebied. Deze worden aangetroffen in het gebied van de huidige alluviale vlaktes, het gebied aan de voet van de meeste hellingen en op de plaatsten waar het Tertiair substraat dagzoomt, en hebben een dikte van ca. 2m. In sommige regio's hebben deze afzettingen een tweeledige opbouw: een topgedeelte bestaande uit een homogeen sedimentenpakket en een basisgedeelte dat bestaat uit een alternerend complex van grof- en fijnkorrelige lagen.

De *homogene eolische afzettingen* bestaan uit een homogeen sedimentenpakket, met een variërende textuur naargelang de lokalisatie. Quasi uniform in het *zandgebied*, met zandige en silteuze subpakketten, evenwel gradueel in elkaar overgaand in het *overgangsgebied*. In het *overgangsgebied* is de variatie in korrelgrootte het gevolg van het gelijktijdig transporteren van silt- en zanddeeltjes door verstuivingen en grondstromingen.

Het *alternerend complex* is onder twee verschillende vormen aangetroffen:

-Enerzijds als een ritmisch gelaagd geheel van leem- en zandlagen met duidelijk onderscheidbare laagvlakten, subhorizontaal en onregelmatig van karakter. De leemlagen zijn intern gestratificeerd met onder meer kleiige laagjes en zandlaminae, *niveo-eolisch*.

-Anderzijds als een geheel waarin de eolische afzettingen doorspekt worden met herwerkt Tertiair materiaal, die zelfs dominant kunnen zijn aan de basis.

Het alternerend complex is ontstaan ingevolge eolische sedimentatie op besneeuwde, natte of vochtige plaatsen. In een latere fase hebben zich secundaire verplaatsingen voorgedaan, waarbij massabewegingen, afvloeiingen maar ook verticale bewegingen hebben plaatsgehad. Het homogene karakter van de eolische afzettingen bovenaan is toe te schrijven aan een algemene verdroging van het klimaat naar het glaciaal maximum toe. In deze omgeving primeerden de zuiver eolische processen.

*De *hellingsafzettingen van het Pleistoceen*: combinatie van massabewegingsafzettingen en afspoelingssedimenten. Een afspoeling ontstaat onder optimale omstandigheden van plotselinge intense wateraanvoer als gevolg van de ondoordringbaarheid van de grond die kan optreden bij verzadiging, bij uitdroging, bij vriezen en drogen.

De massabewegingsproducten bestaan uit silteuze lagen waarin effen, subhorizontaal golvende tot schuin golvende kleiige laminae en / of humeuze banden voorkomen. Dunne intercalaties van zandig materiaal zijn eveneens aanwezig. In massabewegingsafzettingen komen ook schelpgruis en vooral slakken zoals *Succinea oblonga* voor. Afspoelingsedimenten zijn doorgaans zandig, al dan niet met silteuze en kleiige laminae tot laagjes. In vele gevallen bevatten de sedimenten afbraakproducten afkomstig van oudere Pleistocene afzettingen, zoals in de wijde omgeving van Izenberge of van het Tertiair substraat. Deze afbraakproducten zijn ook aanwezig in massabewegingsafzettingen.

³⁸ BOGEMANS 2006

*De *fluviatiele afzettingen van het Weichseliaan*: in het Leiebekken: verbonden aan de Mandel. De dikte varieert van enkele meters tot ongeveer 18 m. Er zijn twee karteereenheden:

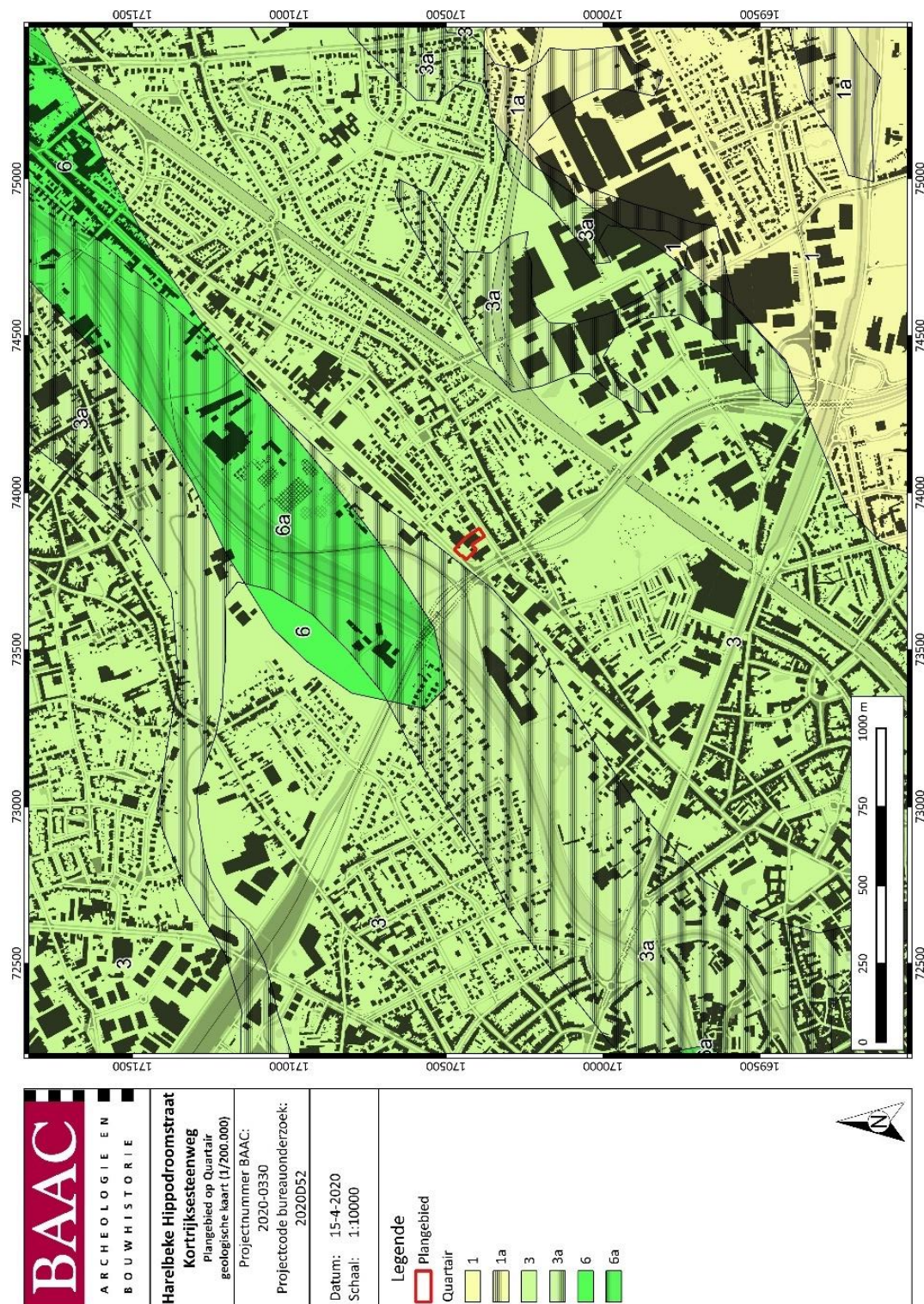
-Het *Lid van Lembeke*: zandige afzettingen, met grind als residu indien aanwezig. De korrelgrootte van het zand varieert van fijn tot medium, uitzonderlijk grof maar hoofdzakelijk half fijn. Silt en klei komen voor, sterk variërend van laag tot laag, naast schelpresten. Deze afzettingen zijn eigen aan een vlechtend riviersysteem.

-Het *Lid van Oostakker*: de afzettingen vormen een complex van silt- en zandige siltlagen waarin zandige, kleiige en vegetatierijke laminae tot lagen voorkomen. De vegetatierijke laminae bestaan uit herwerkt materiaal. Hoewel beperkt, typeren schelpresten, kleibrokjes en -keitjes evenals veenbrokjes en grindjes deze afzettingen, eigen aan een vlechtend riviersysteem. In deze afzettingen worden twee eenheden onderscheiden:

*Een onderste zogenaamd leemcomplex dat bestaat uit grijze zandige leem, laminair gestratificeerd met zandige en lemige laminae. Dikkere zandintercalaties evenals lenzen van venige leem tot veen zijn courant aanwezig. Op bepaalde niveaus zijn land- en zoetwaterschelpen aanwezig. Verder is er een sedimentatiepakket aanwezig, afgezet door een traag stromende rivier in ondiepe kommen van de overstromingsvlakte en in verlaten geulen.

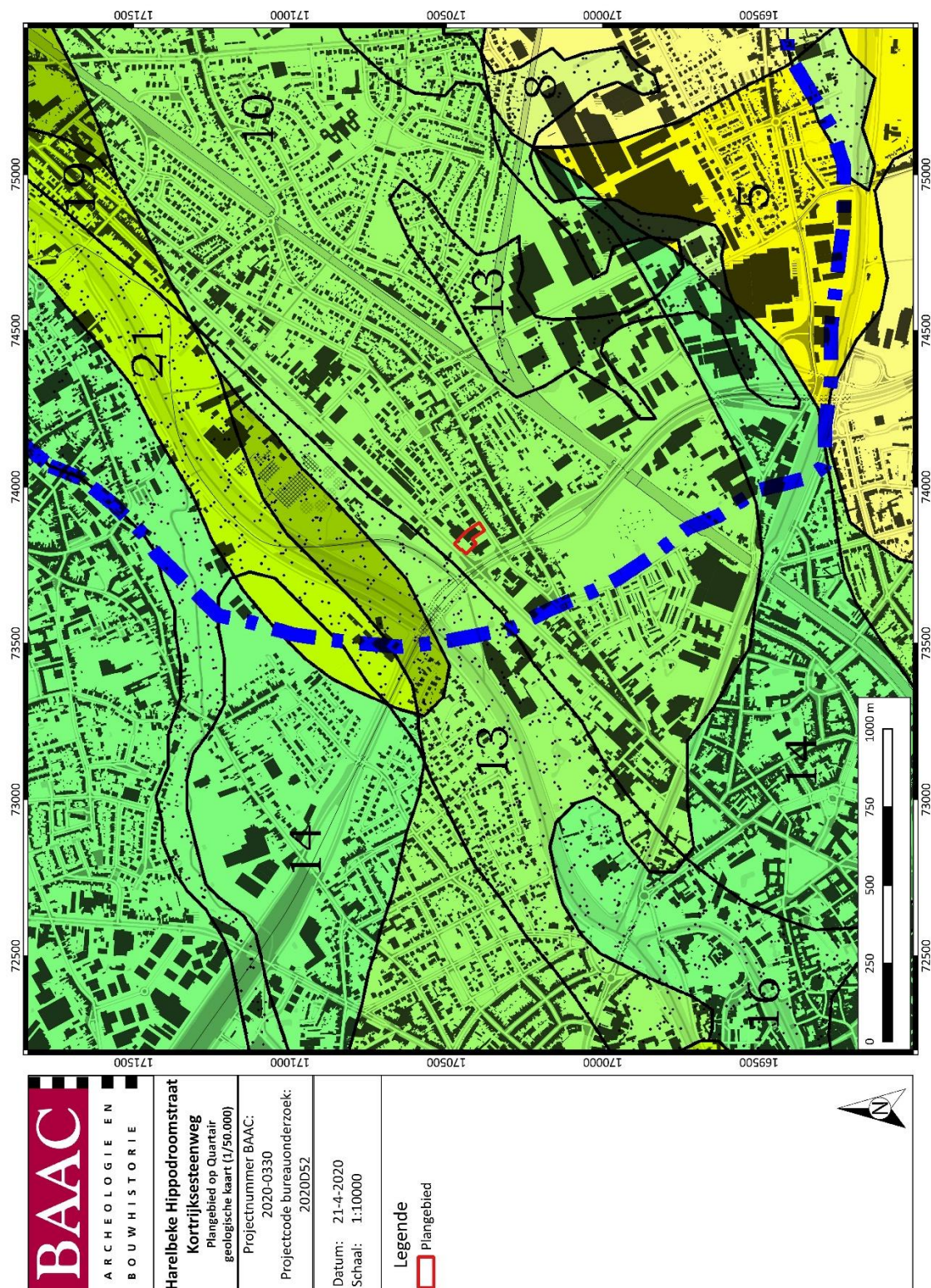
*Een bovenste lemig complex dat bestaat uit dun gelamineerd lemig zeer fijn zand tot licht zandleem, kalkhoudend tot kalkrijk. Soms komen intercalaties van slappe leem met plantenresten voor.

Deze afzettingen zijn eigen aan een rivier met multiële geulen met op sommige plaatsen intercalaties van hellingsafzettingen.

Plan 15: Plangebied op de quartairgeologische kaart³⁹ (digitaal; 1:200.000; 15/04/2020)

³⁹ DOV VLAANDEREN 2020c

Plan 16: Plangebied op de quartairgeologische kaart 1:50.000⁴⁰ (digitaal; 1:50.000; 21/04/2020)

⁴⁰ DOV VLAANDEREN 2020c

Bodem

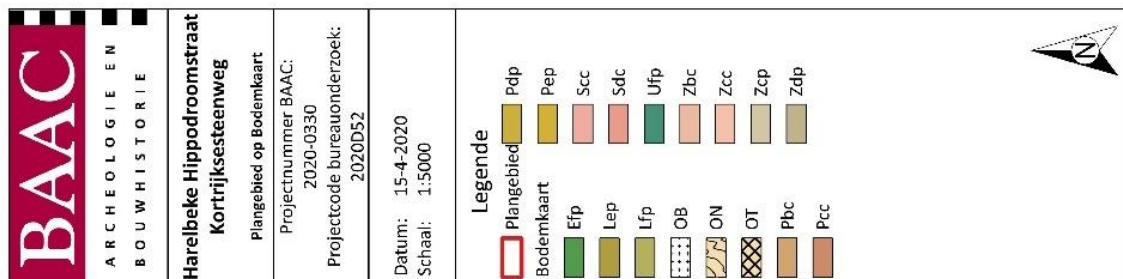
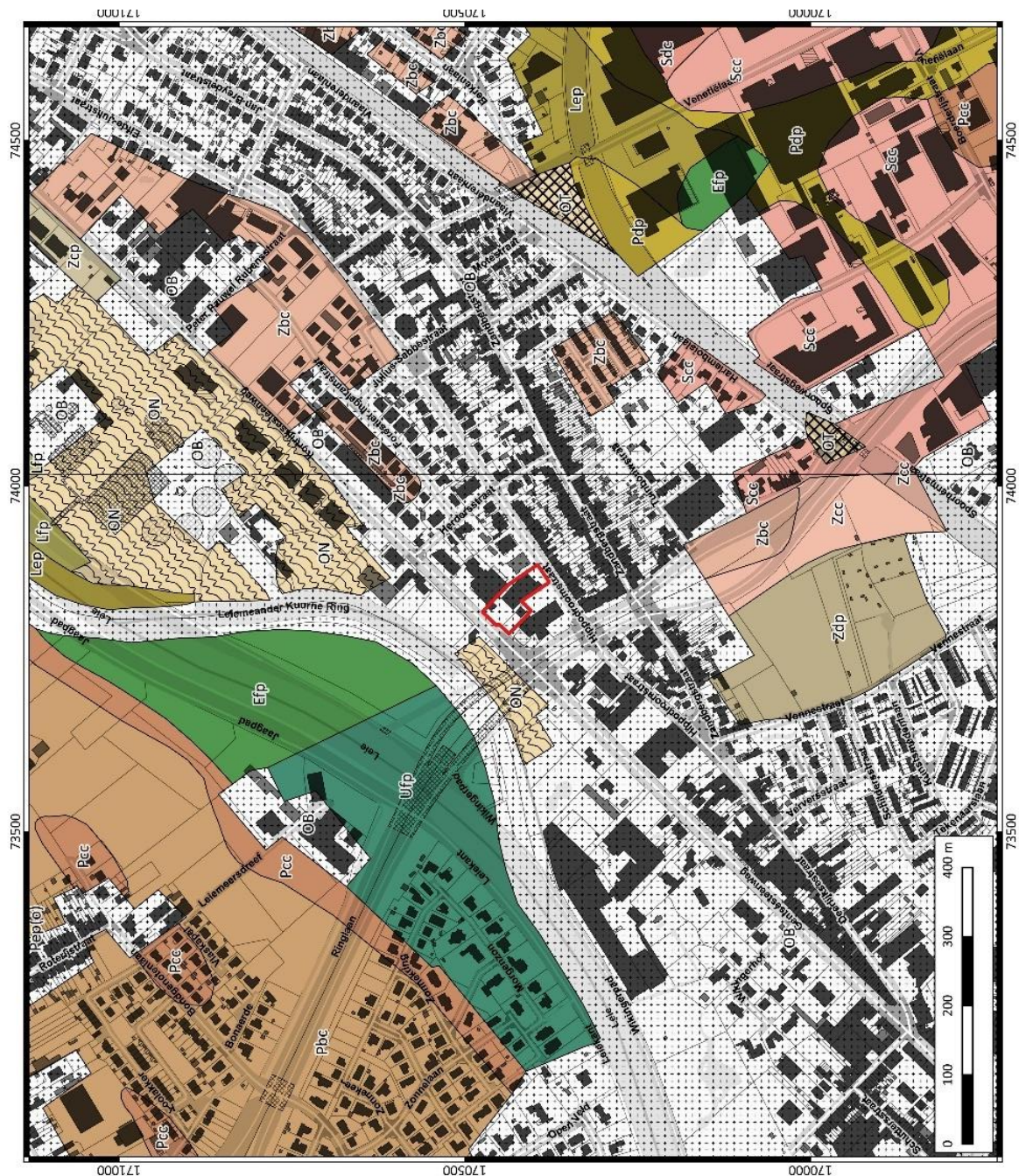
Op de Bodemkaart van Vlaanderen is de bodem in het plangebied gekarteerd als **OB**: *bebouwde zones*.

In de buurt van het plangebied zijn de volgende bodemtypes te onderscheiden:

Efp: zeer sterk gleyige kleibodem zonder profiel, **Lep**: natte zandleembodem zonder profiel, **Lfp**: zeer natte zandleembodem zonder profiel, **ON**: opgehoogde gronden, **OT**: sterk vergraven gronden, **Pbc**: droge licht zandleembodem met sterk gevlekte, verbrokkelde textuur B horizont, **Pcc**: matig droge licht zandleembodem met sterk gevlekte, verbrokkelde textuur B horizont, **Pdp**: matig natte licht zandleembodem zonder profiel, **Pep**: natte licht zandleembodem zonder profiel, **Sc**: matig droge lemig zandbodem met sterk gevlekte, verbrokkelde textuur B horizont, **Sdc**: matig natte lemig zandbodem met sterk gevlekte, verbrokkelde textuur B horizont, **Ufp**: zeer sterk gleyige zware kleibodem zonder profiel, **Zbc**: droge zandbodem met sterk gevlekte, verbrokkelde textuur B horizont, **Zcc**: matig droge zandbodem met sterk gevlekte, verbrokkelde textuur B horizont, **Zcp**: matig droge zandbodem zonder profiel, **Zdp**: matig natte zandbodem zonder profiel.

Concreet betekent dit dat er ten noordwesten van het plangebied, ter hoogte van de Leie, voornamelijk een zeer sterk gleyige (zware) kleibodem zonder profiel (**Ufp**, **Efp**) aanwezig is. Verder van de Leie gaat dit over naar een (matig) droge licht zandleembodem met verbrokkelde textuur B horizont of zonder profiel (**Pbc**, **Pcc**).

Ten zuidoosten van het plangebied komen voornamelijk bodems voor die gekenmerkt worden door een matig natte/droge (lemig) zandbodem met verbrokkelde textuur B horizont of zonder profiel (**Zbc**, **Zdp**, **Lep**, **Pdp**, **Sc**).

Plan 17: Plangebied op de bodemkaart van Vlaanderen ⁴¹ (digitaal; 1:20.000; 15/04/2020)

⁴¹ DOV VLAANDEREN 2020a

2.2.2 Historisch kader

Het onderzoeksgebied is gelegen in Harelbeke aan de Kortrijksesteenweg en de Hippodroomstraat, ten zuiden van de “Historische stadskern” van Harelbeke en ten zuidoosten van de Leie. Harelbeke is een gemeente in het zuidoosten van de provincie West-Vlaanderen.⁴²

- **Oudste geschiedenis en bewoning**

De aanwezigheid van artefacten in silex, voornamelijk op de hoger gelegen oevers van de Gavers (ten zuidoosten van het plangebied), toont aan dat de omgeving van Harelbeke reeds vanaf het epipaleolithicum bewoond werd. Vondsten of vindplaatsen uit het neolithicum, de bronstijd of de ijzertijd zijn relatief schaars in Harelbeke (vermoedelijk gerelateerd aan de stand van archeologisch onderzoek). De integratie in het grote Romeinse Rijk betekende grote sociale en economische veranderingen. Tijdens de Romeinse periode liepen vermoedelijk twee hoofdbanen door het grondgebied van Harelbeke: de weg van Cassel naar Tongeren (over Kortrijk en Stasegem naar Oudenaarde) en een weg op de oostelijke Leieoever. Deze waren verbonden met kleinere landwegen, waaraan ook de bewoning kan gekoppeld worden. Tal van sporen van gebouwen werden aangetroffen, naast een groot aantal graven, waterputten,... Tijdens recent archeologisch onderzoek werd de kern van de Romeinse vicus gelokaliseerd (zie verder *Archeologisch kader*).⁴³

De oudste vermelding van Harelbeke komt voor in 629, “*Harlebecca*”(691). Er zijn drie mogelijke verklaringen voor de benaming. Ten eerste zou het Germaanse “*harula*” “zandige heuvelrug” betekenen. Een tweede mogelijkheid is dat “*harel*” via “*akar*” afgeleid is, wat “glanzend” betekent. Harelbeke zou dan glanzende beek betekenen. Of “*Harla*” is een variant van “har(w)” (droog, hard, ruw). Harelbeke zou dan ruw water betekenen. Een derde verklaring zou zijn dat Harelbeke werd afgeleid van “*harula*”, vlasvezel. Uit de etymologie blijkt dat Harelbeke teruggaat tot de 7^e eeuw, maar de oudste archeologische sporen dateren uit de volle middeleeuwen (11^e-12^e eeuw).⁴⁴

- **9^e – 10^e eeuw**

Het middeleeuwse grondgebied bevond zich gedeeltelijk in het Methelawoud, dat in de 10^e eeuw eigendom was van de Gentse Sint-Pietersabdij. Tijdens de 11^e-12^e eeuw lieten de eigenaars het woud rooien in functie van de landbouw. Waarschijnlijk ontstond tijdens de 9e eeuw een eerste bidplaats in Harelbeke. Op het einde van de 9^e eeuw werd Harelbeke eigendom van graaf Boudewijn II. Binnen het grafelijk domein kwamen onder andere een grafelijke spijker, banmolens en een leenhof voor. De grafelijke residentie bevond zich mogelijk op een vlakke zandrug ten oosten van de kerk. Tijdens een opstand van de Kortrijkzanen omstreeks 922 werd Harelbeke verwoest.⁴⁵

- **10^e – 11^e eeuw**

In de eerste helft van de 10^e eeuw behoorde Harelbeke tot de kasselrij Kortrijk. De parochie Harelbeke bestond uit Harelbeke-binnen (het schependom) en Harelbeke-buiten. Harelbeke-binnen, waartoe ook het plangebied behoorde, situeerde zich tussen de Leie in het zuidwesten, de Stedestraat in het noordwesten, de Oostwijk in het noordoosten en de Eiland- en Arendswijk in het zuidoosten. De tweeledige stadskern werd opgesplitst in de heerlijkheid Ten Doorne (rond de Sint-Salvatorskerk) en het Vrije. De Arends- of Arelbeek, opgevuld tijdens de 16^e eeuw, vormde de scheiding. De verbinding tussen Kortrijk en Gent liep dwars door de stadskern. De historische Oost- en Westwijk bevonden zich

⁴² IOE 2020, ID14760

⁴³ IOE 2020, ID14760

⁴⁴ IOE 2020, ID14760

⁴⁵ IOE 2020, ID14760

respectievelijk ten noordoosten en zuidwesten van de stadskern. Deze feodale structuur met de verschillende heerlijkheden zou blijven bestaan tot op het einde van de 18^e eeuw.

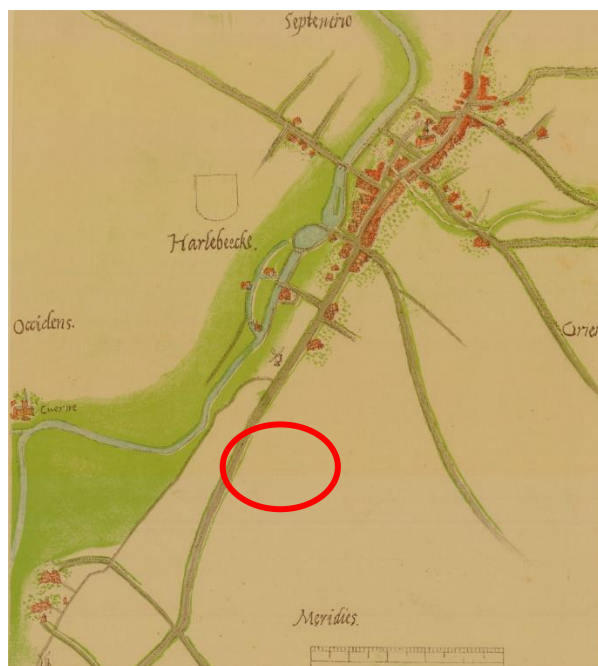
In de 11^e eeuw werd in de Leie een zwaikom aangelegd en op de Leieoever werden banmolens gebouwd (in de huidige Watermolenstraat). Deze werden voor het eerst vermeld in 1125 ("in molendis apud Herlebecam"). In 1100 werd Harelbeke een grafelijke stad en kreeg het een stadhuis. De omwalde hoeve "Te Halle" vormde tijdens de middeleeuwen de belangrijkste heerlijkheid.⁴⁶

- **13e – 14e eeuw**

Tijdens de 13^e en de 14^e eeuw veranderde de grafelijke heerlijkheid Harelbeke meermaals van eigenaar. In 1335 kreeg Harelbeke het recht om aan lakennijverheid te doen om de stad te helpen zich te herstellen na de schade aangericht door de Gentse opstandelingen. Tussen 1387 en 1393 werd een nieuwe westmolen gebouwd. Dit was een stenen graanwatermolen met rieten dak.⁴⁷

- **15^e – 16^e eeuw**

De oost- of zoutputmolen werd tijdens de eerste helft van de 15^e eeuw niet meer gebruikt. In 1564 werd de molen opnieuw vermeld in teksten. Vanaf 1413 was sprake van het klooster van de Heilige Augustinus (aan de huidige Markstraat). In dezelfde periode werd een koren- en oliewatermolen gebouwd en werd ook het schepenhuis opgericht. Na een grote brand in 1477 nam de welvaart van de stad echter af. In de daaropvolgende periode werd de stad meermaals gedeeltelijk vernield en nadien heropgebouwd, als gevolg van de conflicten tussen Harelbeke en Kortrijk. In de laatste decennia van de 16e eeuw zijn het onrustige tijden met het opkomende protestantisme, de beeldenstorm en de reactie van de katholieke Spaanse vorsten. Alsook de pest eiste een zware tol.⁴⁸

Plan 18: Zicht op "Harlebeecke" ("Atlas des villes des Pays-Bas" Jacob Van Deventer)⁴⁹ met een indicatie van het plangebied

⁴⁶ IOE 2020, ID14760

⁴⁷ IOE 2020, ID14760

⁴⁸ IOE 2020, ID14760

⁴⁹ CARTESIUS 2020

- **17^e eeuw**

Na het Twaalfjarig Bestand (1609-1621), tijdens de regering van de aartshertogen Albrecht en Isabella, volgden de oorlogen elkaar opnieuw op... Niettemin werden bouwwerken opgericht die het uitzicht van het 17^e-eeuwse Harelbeke bepaalden, o.a. het toenmalige Marktplaats werd volgebouwd.⁵⁰

*Plan 19: Zicht op "Harlebeka" ("Flandria Illustrata" A. Sanderus)⁵¹
(het plangebied valt net buiten het kaartbereik)*

- **18^e eeuw**

De Spaanse Successie-oorlog (1701-1714) liet een spoor van vernieling achter. Vanaf 1716 startte de aanleg van een steenweg tussen Kortrijk en Gent. Deze viel in Harelbeke samen met de Kortrijksesteenweg en Kortrijksestraat. De weg tussen Kortrijk en Harelbeke werd later rechtgetrokken en verbreed. Onder het bewind van keizerin Maria Theresia (keizerin van het Heilig Roomse Rijk tussen 1745-1765) bloeide de economie, wat zich weerspiegelde in de (katholieke) bouwactiviteiten, met de bouw van onder andere een nieuwe proosdij en een nieuwe kerk, naast de bouw van heel wat imposante woningen in de Oostwijk en de Westwijk.⁵²

- **19^e eeuw**

In de loop van de 19^e eeuw onderging het landschap van Harelbeke grondige veranderingen, met o.a. de bouw van scholen en de oprichting van molens. Tussen 1830 en 1850 werd de westelijke watermolen verbouwd tot graanmaalderij. Zowel de oostelijke als de westelijke molen werden na een brand heropgebouwd. Ook het schepenhuis werd uitgebreid. In 1839 werd op het grondgebied van Harelbeke de spoorwegverbinding tussen Kortrijk en Gent aangelegd en in de periode 1859-1861 startte men met de aanleg van het kanaal Kortrijk-Bossuyt. Tijdens de 19^e eeuw kende Harelbeke een bloeiende tabaks- en vlasnijverheid.⁵³

⁵⁰ IOE 2020, ID14760

⁵¹ CARTESIUS 2020

⁵² IOE 2020, ID14760

⁵³ IOE 2020, ID14760

- 20^e eeuw – 21^e eeuw

De opening van de nieuwe tramlijn, vanaf het station van Kortrijk tot aan de Scheldekaai in Antwerpen vond plaats in 1912 en in 1932 werd deze geëlektrificeerd. In de jaren 1960 verdween de tramlijn. Tijdens de Eerste Wereldoorlog werd Harelbeke bezet door de Duitsers en moesten gebouwen ontruimd worden voor de Duitse soldaten. Het interbellum werd gekenmerkt door een verdere groei van de nijverheid in Harelbeke, waaronder de textielnijverheid.⁵⁴

Na de Tweede Wereldoorlog onderging de stadskern van Harelbeke grondige veranderingen: o.a. de bouw van sociale woonwijken (o.a. Arendswijk, ter hoogte van de Gaversstraat en Zuidstraat), nieuwe schoolgebouwen, herstellen van de katholieke gebouwen. In 1950 werd de Arendsbeek, die de functie van afvoer van afvalwater had, overweld. Het kanaal Kortrijk-Bossuyt werd in 1970 rechtgetrokken en gekalibreerd om toegang te verlenen aan grotere schepen.⁵⁵

De Kortrijksesteenweg loopt vanuit het centrum van Harelbeke in zuidwestelijke richting naar Kortrijk, in het verlengde van de Kortrijksestraat en vormt het hoofdtracé van het stadcentrum. De oudst gekende weergave van het tracé dat de steenweg vandaag volgt, is deze van Jacob van Deventer (1560). De nieuwe steenweg werd op order van de kasselrij Kortrijk aangelegd in 1716-1718. Deze weg was 60 voet breed en heeft een middenstrook van 20 voet bestaande uit een laag zand waarboven straatstenen werden gelegd, gestut door kantstenen in blauwsteen (aangevoerd via de Leie vanuit Noord-Frankrijk). Aan weerszijden werd de steenweg beplant met lindebomen. Op de kaart uit het landboek van Harelbeke-buiten (1768, Frans De Bal) weergegeven als “*Steenweg Van Cortryck Door Harelbeke naer Gendt*”, later de “*Gentsche Steenweg*” (1845). In 1944, tijdens de Tweede Wereldoorlog sneuvelen de lindebomen om als brandstof te dienen. In de tweede helft van de jaren 1970 werd de Leie recht getrokken ten noordwesten van de Kortrijksesteenweg, met behoud van de oude arm, en kreeg de steenweg het huidige loodrechte tracé. Langs de steenweg voornamelijk bewoning, die voornamelijk teruggaat naar de jaren 1930, en commerciële handelspanden...^{56 57} (zie verder *Cartografische bronnen*).

2.2.3 Cartografische bronnen

Villaret (1745-1748)

Op de Villaretkaart⁵⁸ (Plan 20) is te zien dat het plangebied gelegen is net ten zuidoosten van de *Chaussée de Courtray à Gand*, de voorloper van de huidige Kortrijksesteenweg. De straat aan de zuidelijke grens van het plangebied is waarschijnlijk de voorloper van de huidige Hippodroomstraat. Daar zijn ook verschillende windmolens afgebeeld en enkele kapelletjes (“*Chapelle*”). Binnen de contouren is geen bewoning of bebouwing afgebeeld. Ten noordwesten is de Leie (“*La Lys Rivière*”) en de omliggende vallei weergegeven. Ten noordoosten (CAI 74574) en ten zuidoosten (CAI 74575, CAI 74576, CAI 74577, CAI 74578) zijn verschillende sites met walgracht weergegeven.

⁵⁴ IOE 2020, ID14760

⁵⁵ IOE 2020, ID14760

⁵⁶ IOE 2020: 14760

⁵⁷ IOE 2020: 14804

⁵⁸ GEOPUNT 2020f

Ferraris (1771-1778)

De Ferrariskaart ⁵⁹ (Plan 21) geeft een vergelijkbaar beeld met de *Villaretkaart*, waarbij het plangebied ten zuidoosten gelegen is van de Leie en de *Chaussée de Courtray à Gand*, buiten de bewoningskern van *Harelbeke*. Ten noorden is de site met walgracht Goed *Harlembois* (**CAI 74574**) herkenbaar. Ook ten zuidoosten (**CAI 74575**, **CAI 74576**, **CAI 74577**, **CAI 74578**) zijn verschillende sites met walgracht weergegeven. Ten oosten en ten zuiden van het plangebied zijn twee windmolens weergegeven, binnen een perceel met gebouwen omringd door hagen en bomen, horend bij de parochie met nummer 60. De aanwezigheid van de kapelletjes is gemarkeerd met "*Chapelle*". De term "*cabaret*" wijst op de aanwezigheid van een herberg. Ook de loop van de Leie en de omliggende vallei is duidelijk herkenbaar ("*La Lys Rivière*"). Binnen de contouren van het plangebied is geen bebouwing weergegeven, maar ingekleurd als akkers en weilanden.

Vandermaelen (1846-1854)

De Vandermaelenkaart ⁶⁰ (Plan 22) geeft informatie over de percelering en het landgebruik binnen de contouren van het plangebied in het verleden. Deze historische kaart geeft een gelijkaardig beeld voor het onderzoeksgebied, namelijk een landgebruik als akker en/of weilanden. De loop van de Leie is duidelijk herkenbaar, ten noordwesten van het plangebied ("*La Lys Rivière*"). Ten noorden is de site met walgracht Goed *Harlembois* (**CAI 74574**) herkenbaar. Ook ten zuidoosten (**CAI 74575**, **CAI 74576**, **CAI 74577**, **CAI 74578**) zijn verschillende sites met walgracht weergegeven. Aan de noordwestelijke begrenzing van het plangebied is (de voorloper van) de Kortrijksesteenweg te zien, terwijl (de voorloper van) de Hippodroomstraat zich aftekent aan de zuidoostelijke grens van het plangebied.

Atlas der Buurtwegen (1843-1845)

Ook de Atlas der Buurtwegen ⁶¹ (Plan 23) is handig om informatie te winnen over de percelering van het plangebied in het verleden, waaronder de indeling, vorm, grootte,... De perceelsindeling vertoont grote gelijkenissen met de hedendaagse percelering. Zo is de Kortrijksesteenweg duidelijk herkenbaar ten noordwesten van het plangebied ("*Route de Courtrai à Gand*"). De twee parallelle straten, *chemin n°18* en *chemin n°2* komen respectievelijk overeen met de huidige Hippodroomstraat en de Zandbergstraat, ten zuidoosten van het plangebied. Net als bij de voorgaande historische kaarten is het kronkelend verloop van de Leie duidelijk herkenbaar ten noordwesten van het plangebied ("*La Lys Rivière*"). Ten noorden is de site met walgracht Goed *Harlembois* (**CAI 74574**) herkenbaar. Ook ten zuidoosten (**CAI 74575**, **CAI 74576**, **CAI 74577**, **CAI 74578**) zijn verschillende sites met walgracht weergegeven. Binnen de contouren van het onderzoeksgebied is geen bebouwing weergegeven, vermoedelijk in gebruik als akkers en/of weilanden.

⁵⁹ KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK VAN BELGIË 2020

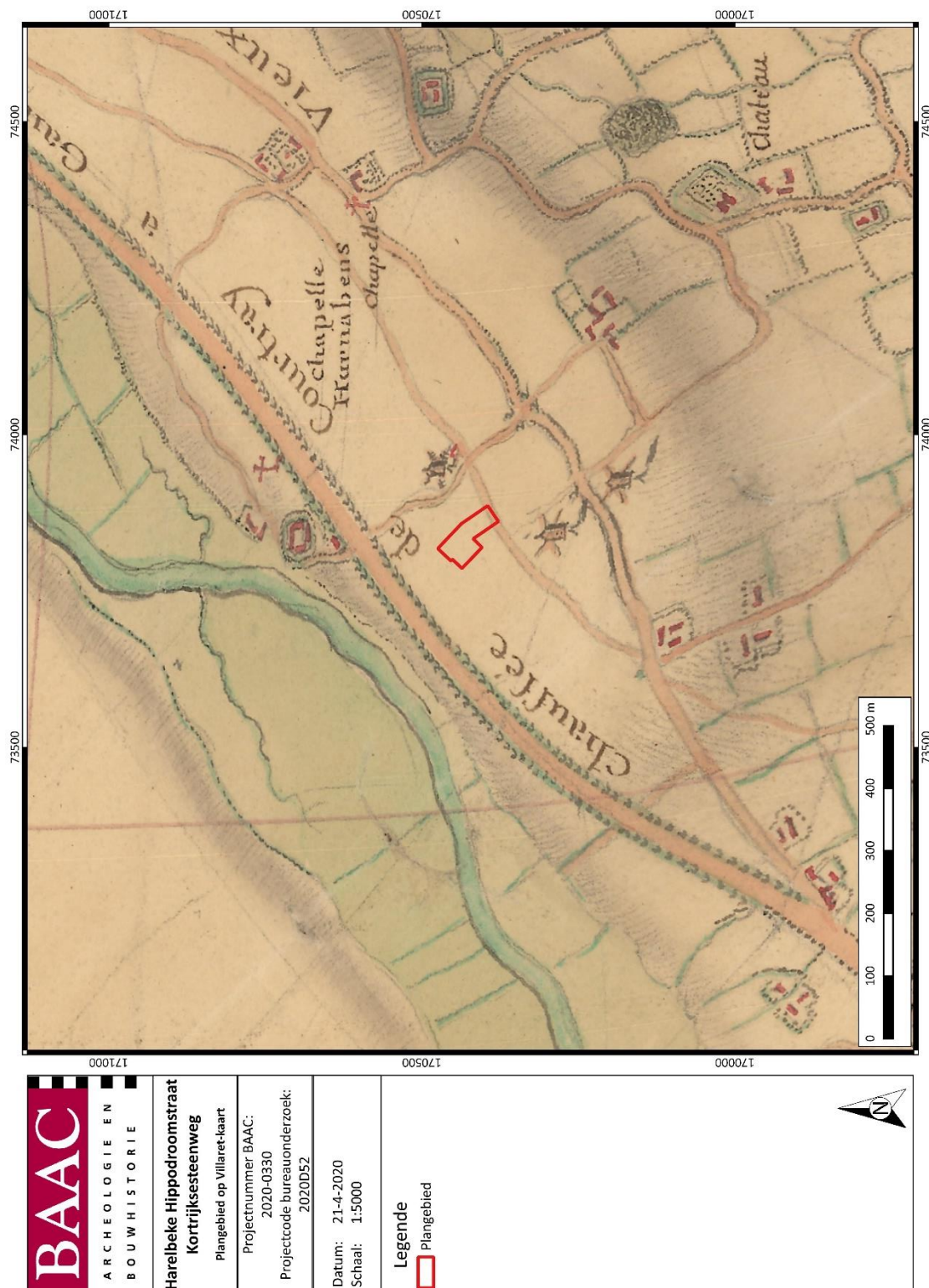
⁶⁰ GEOPUNT 2020h

⁶¹ GEOPUNT 2020g

Popp (1842-1879)

De Poppkaarten ⁶² (Plan 24) zijn, net als bovengenoemde historische kaarten bijzonder handig om informatie te verkrijgen over de indeling, vorm, grootte, ... van de percelering binnen de contouren van het plangebied in het verleden. Deze historische kaart geeft hetzelfde beeld, met ten noordwesten van het plangebied een duidelijk herkenbare Kortrijksesteenweg ("Route de Courtrai à Gand" / "Baan van Kortrijk naar Gent"). De twee parallelle straten ten zuidoosten van het plangebied, "*Ouden Gentschen Heirweg*" en "*Aardeweg van Kortrijk naar Deerlijk*", komen respectievelijk overeen met de huidige Hippodroomstraat en de Zandbergstraat. Net als bij de voorgaande historische kaarten is het kronkelend verloop van de Leie duidelijk herkenbaar ten noordwesten van het plangebied ("*La Lys Rivière*"). Ten noorden is de site met walgracht Goed *Harlembois* (**CAI 74574**) herkenbaar. Ook ten zuidoosten (**CAI 74575**, **CAI 74576**, **CAI 74577**, **CAI 74578**) zijn verschillende sites met walgracht weergegeven. Binnen de contouren van het onderzoeksgebied is geen bebouwing weergegeven, het was vermoedelijk in gebruik als akkers en/of weilanden en het maakt deel uit van het perceel 1195.

⁶² KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK VAN BELGIË 2020

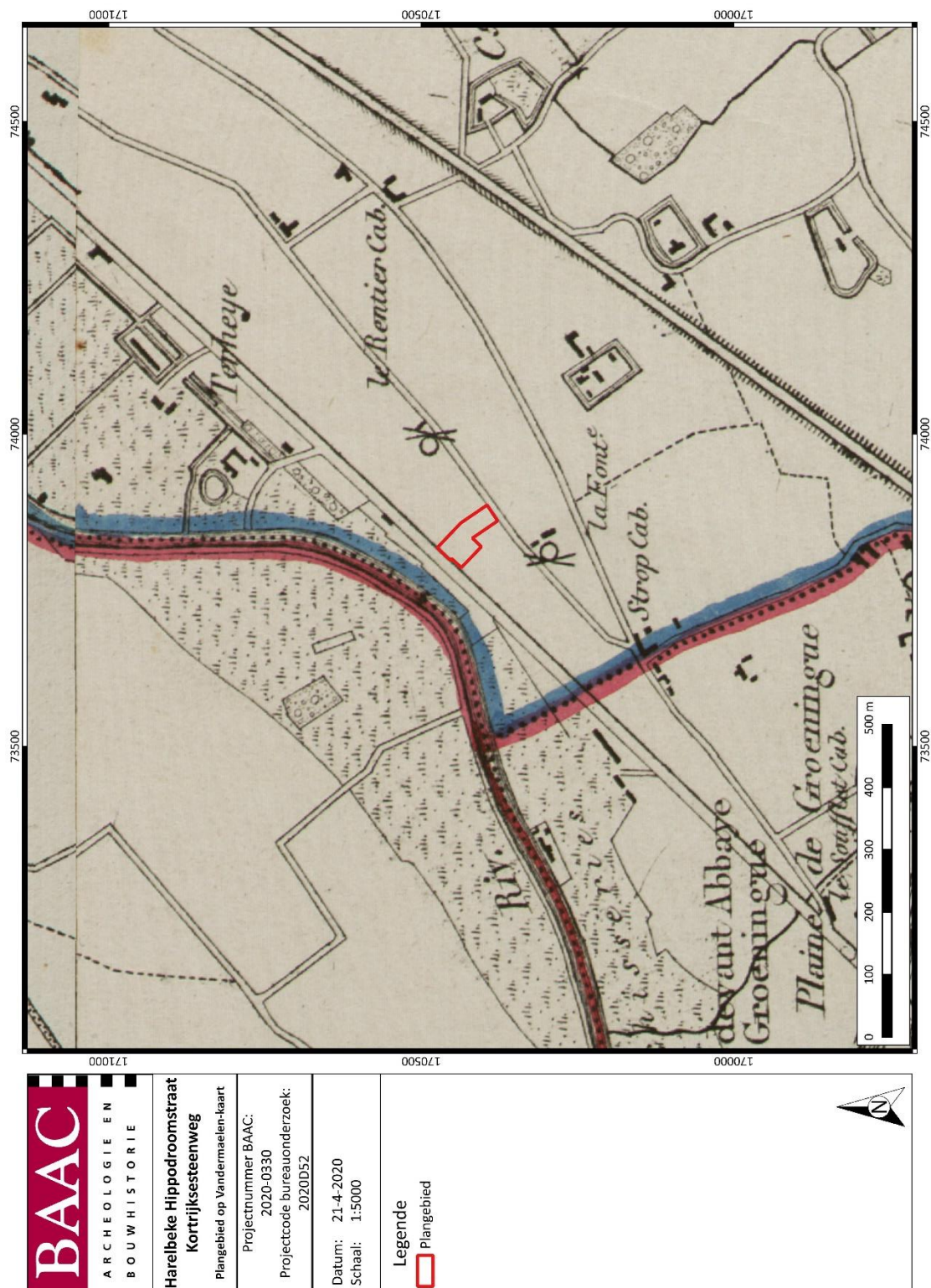
Plan 20: Plangebied op de Villaretkaart⁶³ (analoog; onbekend; 21/04/2020)

⁶³ GEOPUNT 2019a

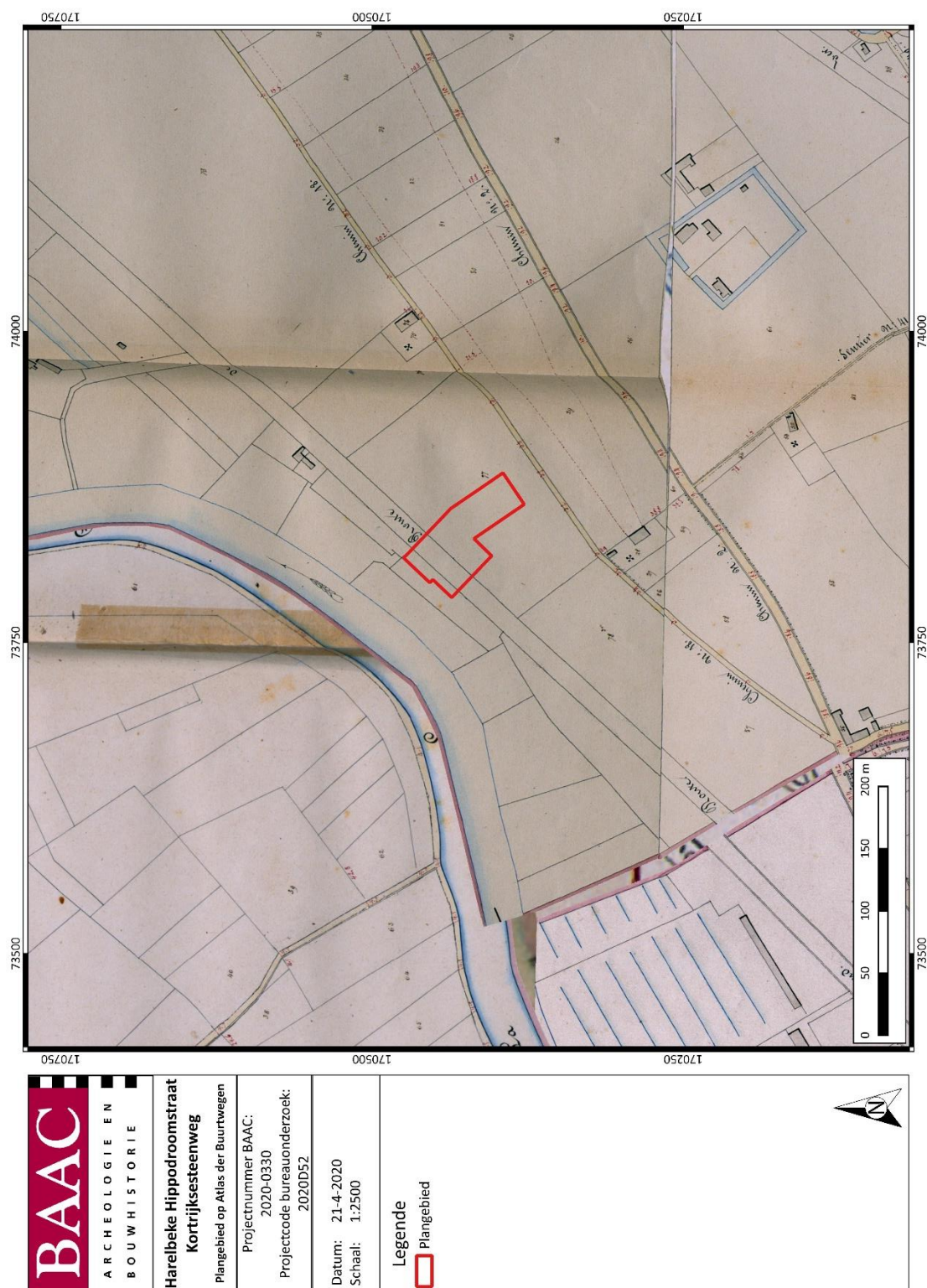
Plan 21: Plangebied op de Ferrariskaart ⁶⁴ (analoog; 1:25.000; 21/04/2020)

⁶⁴ GEOPUNT 2020c

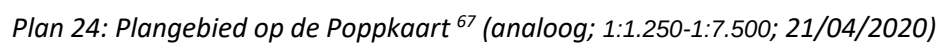
Plan 22: Plangebied op de Vandermaelenkaart⁶⁵ (analoog; 1:20.000; 21/04/2020)

⁶⁵ GEOPUNT 2020d

Plan 23: Plangebied op de Atlas der Buurtwegen ⁶⁶ (analoog; 1:2500; 21/04/2020)

⁶⁶ GEOPUNT 2020b

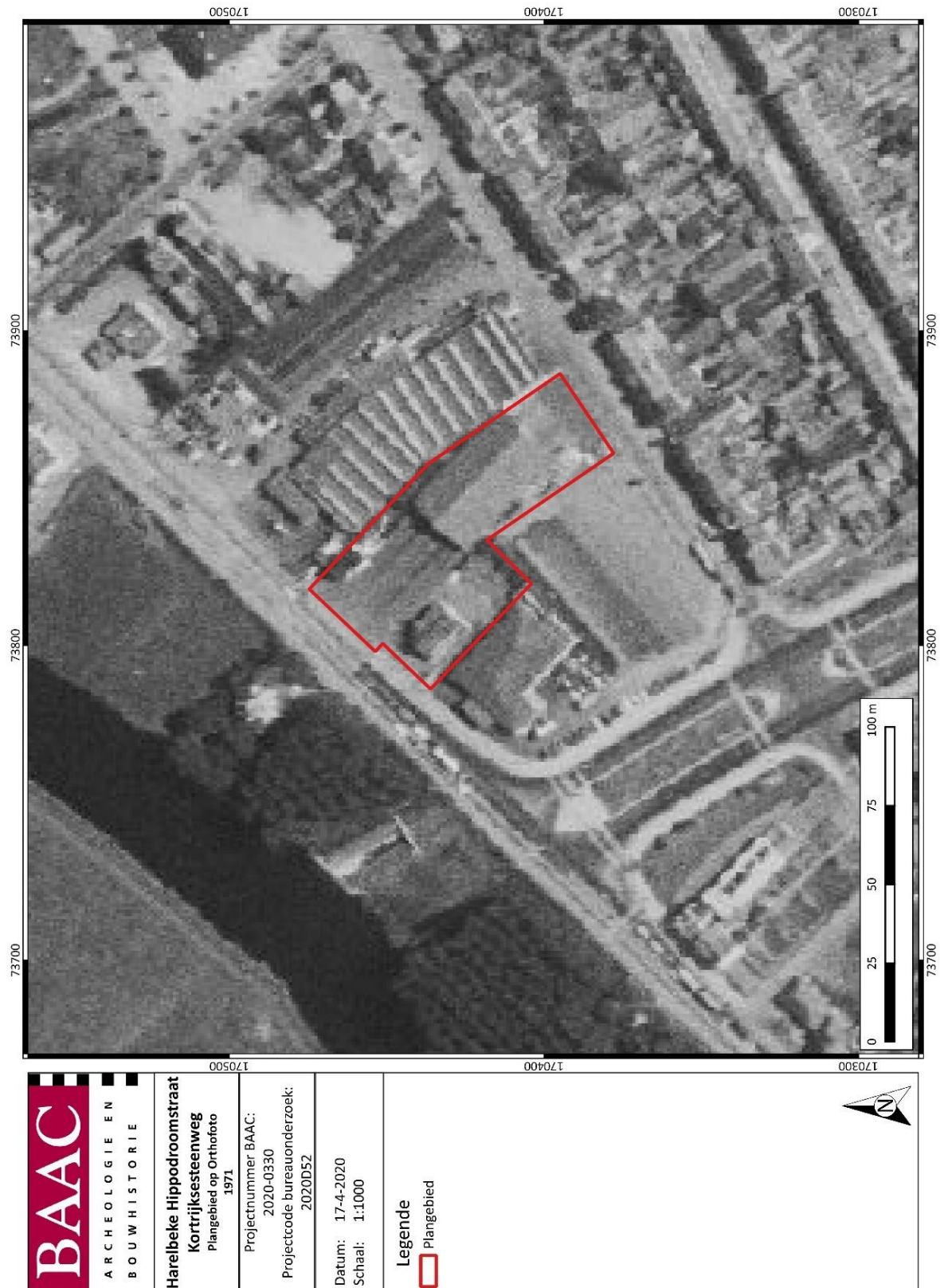
BAAC Vlaanderen Rapport 1428

2.2.4 Orthofotografische bronnen

De luchtfoto's van 1971 tot nu geven de evolutie weer van het plangebied ter hoogte van de Hippodroomstraat en Kortrijksesteenweg.

Op de luchtfoto van **1971** (Plan 25) is te zien dat binnen de contouren van het plangebied bebouwing aanwezig is, deze werd ca. tweede helft 20^e eeuw opgericht en is sterk gelijkend op de huidige situatie, waarbij de loods duidelijk herkenbaar is. De foto is echter te wazig om ook de kleinere gebouwen te kunnen onderscheiden.

Op de luchtfoto van **1979-1990** (Plan 26) en ook op de meer recente luchtfoto's (Plan 27) zijn de huidige panden duidelijk herkenbaar, zowel de loods in het zuidoosten van het plangebied, als het kantoorgebouw en het huis meer in het noorden. Ook de recente(re) luchtfoto's geven hetzelfde beeld als de huidige situatie.

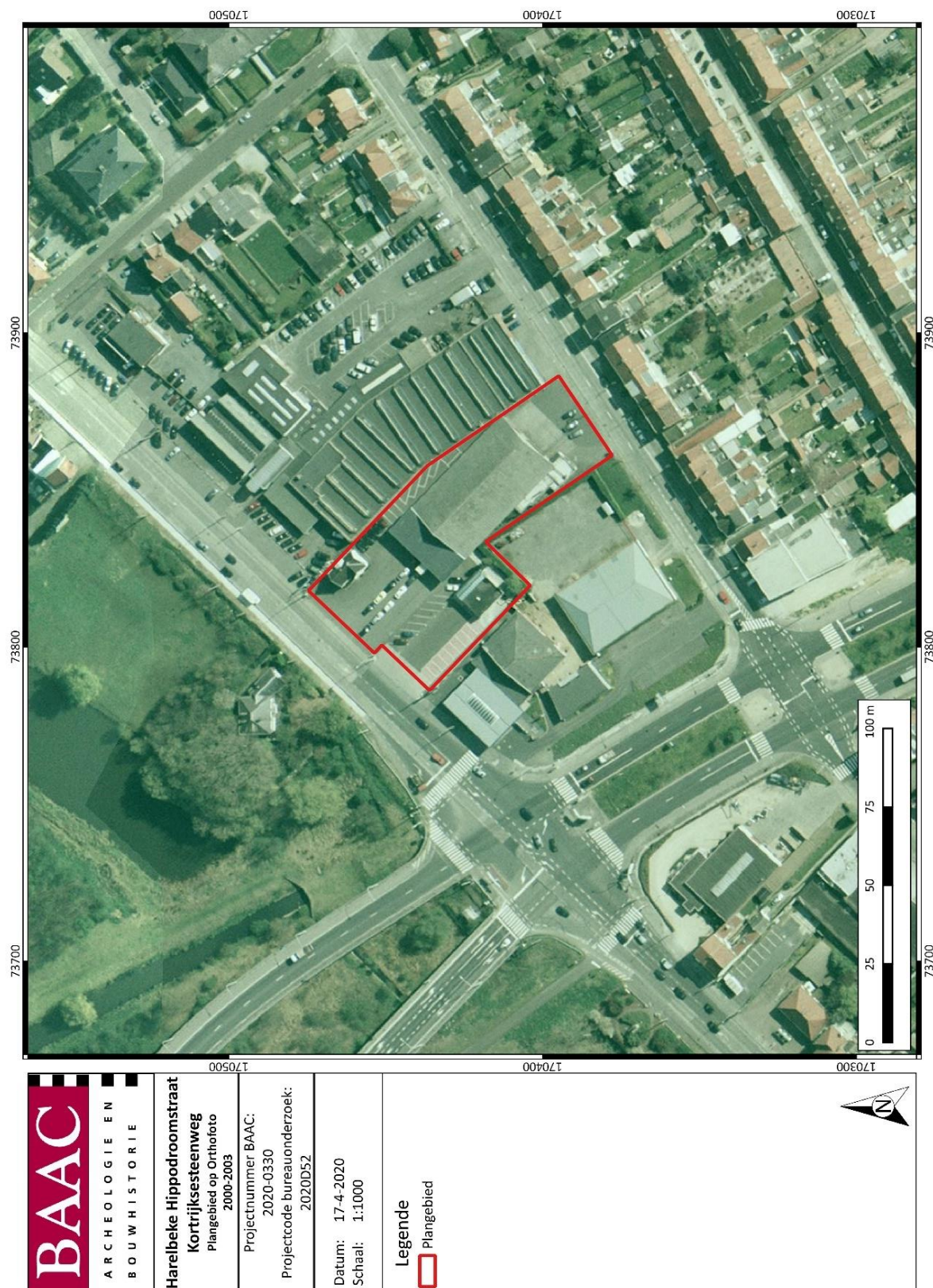
Plan 25: Situering van het plangebied op een luchtfoto van 1971 ⁶⁸

⁶⁸ AGIV 2020c

Plan 26: Situering van het plangebied op een luchtfoto van 1979-1990⁶⁹

⁶⁹ AGIV 2020d

Plan 27: Situering van het plangebied op een luchtfoto van 2000-2003 ⁷⁰

⁷⁰ AGIV 2020f

2.2.5 Archeologisch kader

Centrale Archeologische Inventaris

De Centrale Archeologische Inventaris (CAI) is een databank van archeologische vindplaatsen in Vlaanderen. Dit overheidsinstrument helpt een inschatting maken over het archeologisch potentieel van het plangebied. Voor het plangebied zelf aan de Hippodroomstraat en Kortrijksesteenweg te Harelbeke zijn geen volgende archeologische waarden gekend (Plan 28).⁷¹ Rondom het projectgebied zijn de volgende meldingen gekend (Tabel 1):

Tabel 1: Archeologische waarden in de CAI in de onmiddellijke omgeving van het plangebied.⁷²

CAI-NUMMER	OMSCHRIJVING
70088	HARELBEKE ZANDBERG /TOEVALSVONDST / ROMEINS
70322	HARELBEKE HIPPODROOMSTRAAT-RUBENSSTRAAT I / MIDDELEEUWEN
71089	HARELBEKE ZANDBERG II / ROMEINS
74574	HARELBEKE GOED HARLEMBOIS / MIDDELEEUWEN
74575	HARELBEKE HOFSTEDE TE POPULIERE / MIDDELEEUWEN
74576	HARELBEKE SPOORWEGSTRAAT I / MIDDELEEUWEN
74577	HARELBEKE SPOORWEGSTRAAT II / MIDDELEEUWEN
74578	HARELBEKE BERKENLAAN I / MIDDELEEUWEN
76588	HARELBEKE ACHTER DUYCK-BUREAUS (HA2) / STEENTIJD
76591	HARELBEKE GOED VANNESTE (HA5) / STEENTIJD
152478	KUURNE BONDGENOTENLAAN ZONNEVELD / STEENTIJD-METAALTIDEN-MIDDELEEUWEN

Tijdens een archeologisch vooronderzoek ter hoogte van Kuurne Bondgenotenlaan-Zonneveld (CAI 152478), ten noordwesten van het plangebied, werden archeologische objecten aangetroffen uit verschillende periodes, waaronder steentijd, metaaltijden (aardewerk) en middeleeuwen (geglazuurd aardewerk), naast (paal)kuilen en perceelsgreppels.

⁷¹ CAI 2020

⁷² CAI 2020

Tijdens rioleringswerken op de grens tussen Harelbeke en Kortrijk (**CAI 70088**), op de plaats Zandberg, ten noordoosten van het plangebied, werden 5 Romeinse graven aangetroffen. De onderlinge afstand tussen de graven bedroeg 15 tot 30m en ze hadden weinig grafgiften (o.a. terra sigillata en bronzen fibulae). De rechthoekige brandvlekken waren oostwest georiënteerd en ca. 65 cm op 130 cm. Ten westen hiervan kwamen Romeinse bewoningssporen aan het licht tijdens veldprospectie, met de vondst van o.a. Romeinse dakpannen en aardewerkfragmenten (**CAI 71089**).

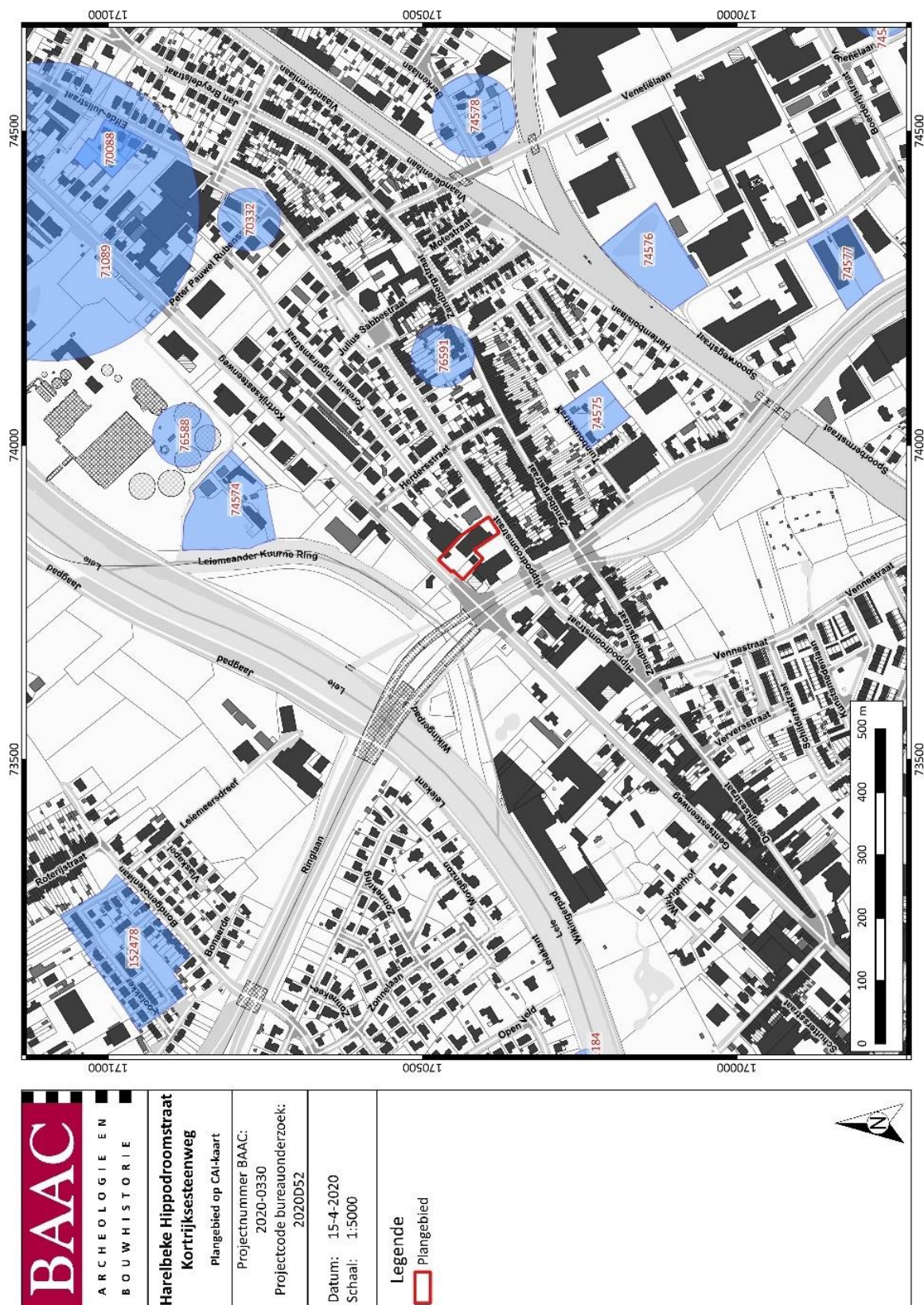
Ter hoogte van de Hippodroomstraat en Rubensstraat (**CAI 70332**) werden bewoningssporen uit de (volle) middeleeuwen aangetroffen, o.a. 3 vierkante paalgaten. De afvalkuil, 5 m lang op 1 m breed, was gevuld met verbrande zwarte aarde vol huttenleem en aardewerk (o.a. Pingsdorf).

Ter hoogte van Duyck-bureaus (**CAI 76588**) en Goed Vanneste (**CAI 76591**) werd steentijd materiaal aangetroffen.

Daarnaast zijn er ten oosten en ten zuidoosten van het plangebied verschillende sites met walgracht gekend. De laatmiddeleeuwse site met walgracht Goed Harlembois (**CAI 74574**) vormde het centrum van de voormalige heerlijkheid Harlembois, in de 14^e eeuw voor het eerst vermeld. Midden 17^e eeuw werd de hoeve zwaar beschadigd door oorlogsgeweld. In de eerste helft van de 20^e eeuw werd de motte genivelleerd en de omwallingen gedempt en bestaat vandaag uit een hoeve met roterij en zwingelarij. De laatmiddeleeuwse site met walgracht Hofstede Te Populiere (**CAI 74575**) werd vermoedelijk opgericht eerste helft 20^e eeuw waarbij de omwalling werd gedempt en het perceel opgesplitst in twee delen, waarschijnlijk oorspronkelijk een omwalde site. De laatmiddeleeuwse sites met walgracht (**CAI 74576**, **CAI 74577**, **CAI 74578**) zijn enkel te zien op historische kaarten. Noch de gebouwen, noch de omgrachting zijn bewaard.

Aan de hand van recent onderzoek werd aangetoond dat in Harelbeke en de (ruime) omgeving een groot aantal sporen en structuren werden aangetroffen die in verband kunnen gebracht worden met Romeinse bewoning. Bij een opgraving, ten oosten van het plangebied, kwam een grote dichtheid aan sporen en een opmerkelijk grote hoeveelheid aan vondsten aan het licht. Aan de hand van deze vondst kon men achterhalen waar de kern van de Romeinse vicus van Harelbeke zich bevond (ter hoogte van de 'Collegewijk', ca. 6 ha. groot), naast de aanwezigheid van andere bewonings- en begravingsactiviteiten. Dit is op ca. 2 ten oosten van het plangebied aan de Kortrijksesteenweg en Hippodroomstraat.⁷³

⁷³ <http://www.gatearchaeology.be/>

Plan 28: Plangebied en omgeving op de CAI-kaart ⁷⁴ (digitaal; 1:1; 15/04/2020)

⁷⁴ CAI 2020

Ander archeologisch onderzoek in de regio*Tabel 2: (Archeologie)nota's en/of eindverslagen in de regio*

AN(BS)/N/EV ID	TOPONIEM	ONDERZOEK	ADVIES
ID 13657	KUURNE LUITENANT- GENERAAL GÉRARDSTRAAT 60	BUREAUONDERZOEK+ LANDSCHAPPELIJKE BORINGEN	GEEN VERVOLGONDERZOEK
ID 1152	HARELBEKE ZUID	BUREAUONDERZOEK	GEEN VERVOLGONDERZOEK
ID 3581	HARELBEKE GENERAAL DEPREZSTRAAT 16	BUREAUONDERZOEK	VERDER ONDERZOEK D.M.V. PROEFSLEUVEN
ID 6892	HARELBEKE GENERAAL DEPREZSTRAAT 16	PROEFSLEUVENONDERZOEK	GEEN VERVOLGONDERZOEK
ID 5705	HARELBEKE KOLLEGELAAN	BUREAUONDERZOEK	VERDER ONDERZOEK D.M.V. PROEFSLEUVEN
ID 9169	HARELBEKE KOLLEGELAAN	PROEFSLEUVEN	VERDER ONDERZOEK D.M.V. DEFINITIEVE OPGRAVING
ID 5630	HARELBEKE STASEGEMSESTEENWEG	BUREAUONDERZOEK+ PROEFSLEUVENONDERZOEK	VERDER ONDERZOEK D.M.V. DEFINITIEVE OPGRAVING
ID 5637	HARELBEKE STASEGEMSESTEENWEG	BUREAUONDERZOEK+ PROEFSLEUVENONDERZOEK	VERDER ONDERZOEK D.M.V. DEFINITIEVE OPGRAVING
ID 563	HARELBEKE STASEGEMSESTEENWEG	DEFINITIEVE OPGRAVING	/

2.3 Synthese onderzoeksresultaten

2.3.1 Datering en interpretatie onderzoeksterrein

Op basis van bovenstaand bureauonderzoek kan men concluderen dat het plangebied aan de Kortrijksesteenweg en Hippodroomstraat mogelijk een interessante locatie is voor het aantreffen van sporen uit de steentijd, metaaltijden, Romeinse tijd en middeleeuwen. In de omgeving zijn verschillende locaties gekend (zie *Archeologisch kader*).

Er zijn aanwijzingen dat de kans bestaat dat er binnen het plangebied sporen en/of structuren uit de Romeinse tijd kunnen aangetroffen worden. Ten noord(oost)en van het plangebied kwamen Romeinse bewoningssporen en vondsten aan het licht (zie *Archeologisch kader*). Aan de hand van recent onderzoek werd aangetoond dat in Harelbeke en de (ruime) omgeving een groot aantal sporen en structuren werden aangetroffen die in verband kunnen gebracht worden met Romeinse bewoning. Bij een opgraving, ten oosten van het plangebied, kwam een grote densiteit aan sporen en een opmerkelijk grote hoeveelheid aan vondsten aan het licht. Aan de hand van deze vondst kon men achterhalen waar de kern van de Romeinse vicus van Harelbeke zich bevond (ter hoogte van de 'Collegewijk', ca. 6 ha. groot), naast de aanwezigheid van andere bewonings- en begravingsactiviteiten. Dit is op ca. 2 km ten oosten van het plangebied aan de Kortrijksesteenweg en Hippodroomstraat (zie *Archeologisch kader*).

De oudste vermelding van Harelbeke komt voor in 629, "*Harlebecca*" (691). De oudst gekende weergave van het tracé dat de Kortrijksesteenweg vandaag volgt van het stadscentrum van Harelbeke in zuidwestelijke richting naar Kortrijk, is deze op de kaart van Jacob van Deventer (1560). De steenweg werd aangelegd vanaf 1716 als een verbinding tussen Kortrijk en Gent, weergegeven als "*Steenweg Van Cortryck Door Harelbeke naer Gendt*" (1768). In de tweede helft van jaren 1970 werd ten noordwesten van de Kortrijksesteenweg de Leie rechtgetrokken, met behoud van de oude arm, en kreeg de steenweg zijn huidige loodrechte vorm.

Op de historische kaarten zijn de (voorlopers) van de Kortrijksesteenweg en de Hippodroomstraat herkenbaar. Binnen de contouren van het plangebied is geen bewoning weergegeven, maar vermoedelijk was het land in gebruik als akkers en/of weilanden. Op de 19^e-eeuwse kaarten is er weinig verschil op te merken met de huidige situatie, zowel de perceelsindeling als het wegennet corresponderen met de huidige situatie.

Op de luchtfoto's van 1971, 1979-1990 en meer recente luchtfoto's zijn, binnen de contouren van het plangebied, de huidige panden duidelijk herkenbaar en is verharding te zien over het volledige terrein. Sinds de tweede helft van de 20^e eeuw is de situatie onveranderd.

2.3.2 Archeologische verwachting

Aan de hand van de historische en archeologische bronnen kan niet met zekerheid gezegd worden of er archeologische waarden binnen het plangebied aanwezig zijn. De onderzoekslocatie wordt niet specifiek bij naam vermeld in historische bronnen en op basis van de bodemkundige, de archeologische en de cartografische gegevens lijkt het gebied enig archeologisch potentieel te hebben. Door de landschappelijke positie, de ligging nabij de bewoningskern van Harelbeke en de Leie, de aanwezigheid van bewoning in de omgeving van het plangebied (zie historisch kaartmateriaal) en de melding van verschillende vondstlocaties uit de metaaltijden, Romeinse tijd en middeleeuwen, kan het gebied interessant zijn voor verder archeologisch onderzoek.

Op basis van historisch kaartmateriaal lag het plangebied in een landschap dat in cultuur was gebracht en bestond uit akkers en weilanden. Dergelijke antropogene activiteiten, zoals het ploegen van akkerland, beperken zich doorgaans tot ca. 40 cm-50 cm onder het maaiveld. Steunend op de gegevens van de bodemkaart van de omgeving rond het plangebied lijkt het bodemarchief relatief weinig aangetast.

Aan de hand van bovenstaande gegevens is de kans op archeologische restanten uit de metaaltijden, Romeinse tijd en de vroege- tot late middeleeuwen vrij groot. Bovendien is het onderzoeksterrein gunstig gelegen nabij de dorpskern van Harelbeke en de Leie, wat in het verleden een sterke aantrekkingskracht moet gehad hebben voor bewoning en akkerbouw. In de ruimere omgeving zijn ook archeologische sites gekend uit de metaaltijden, Romeinse tijd en vroege tot late middeleeuwen (zie *Archeologisch kader*).

Er zijn aanwijzingen dat de kans bestaat dat binnen het plangebied sporen en/of structuren uit de metaaltijden kunnen aangetroffen worden. In de omgeving werd o.a. aardewerk gevonden.

Op basis van Romeinse vondsten in de omgeving van het plangebied, o.a. de vondsten en de sporen ten noorden en ten oosten van het plangebied, is de verwachting vrij groot voor de aanwezigheid van Romeinse (nederzettings-)sporen en/of structuren. Deze zijn meestal gelokaliseerd op hoger gelegen delen in het landschap, waarbij men de omgeving ingrijpend gaat inrichten met erfgreppels. Hoofd- en bijgebouwen, geïsoleerde graven en contexten die water nodig hebben, kunnen verwacht worden in het plangebied, gezien de locatie nabij de Romeinse *vicus*.

Het aantreffen van sporen en /of structuren uit deze oudere periodes (metaaltijden, Romeinse tijd) zou de kennis bijstellen over bewoning en landgebruik uit deze periodes in de ruime regio.

In het plangebied kunnen, aan de hand van de vroege ontwikkeling van Harelbeke, de historische kaarten en op basis van het aantreffen van sporen uit deze periode in de omgeving, nederzettingssporen uit de vroege en volle middeleeuwen verwacht worden. Het plangebied lag in een landschap dat was in cultuur gebracht en bestond uit akkers en weilanden, nabij de Leie. Binnen de afbakening van het plangebied is op de historische kaarten geen bebouwing afgebeeld. Mogelijk aanwezige nederzettingstructuren omvatten zowel het woonerf en bijhorende structuren als *off site* fenomenen. Dergelijke erven exploiteerden hun omgeving veelal in de vorm van geïsoleerde hoeves die de omliggende landen ontwikkelden. Sporen van dergelijke activiteiten kunnen verwacht worden in het plangebied.

De Kortrijksesteenweg is, samen met de Hippodroomstraat, duidelijk herkenbaar op het historisch kaartmateriaal. Dat deze straten aangeduid staan op de historische kaarten betekent dat deze straten enig belang hadden en deel uitmaakten van het akkerland aan de rand van de toenmalige bewoningskern van Harelbeke. Binnen het plangebied bestaat de kans dat er sporen en/of structuren

kunnen aangetroffen worden die te relateren zijn aan (laat)middeleeuwse bewoning- en landbouwactiviteiten.

Het aantreffen van bewoningssporen uit de middeleeuwen zou meer informatie leveren over het ontstaan en de groei van (de omgeving van) Harelbeke, vooral indien deze sporen tot in de vroege middeleeuwen terug lopen.

Voor de oudere perioden (steentijden-metaaltijden-Romeinse periode) is er niets voorhanden wat betreft historische bronnen die relevant zijn voor het plangebied. De enige manier om hierover informatie in te winnen is dan ook veldonderzoek met ingreep in de bodem. Maar dit enkel op voorwaarde dat de ondergrond niet te sterk verstoord is.

Concluderend kan gesteld worden dat de kans op de aanwezigheid van archeologische sporen binnen het plangebied vrij groot is. Het bodembestand lijkt weinig aangetast te zijn gedurende de laatste eeuwen... tot wanneer de huidige panden werden opgericht. Het is onduidelijk in welke mate de ondergrond werd verstoord door de bebouwing van het terrein. Door de ligging van het plangebied aan de rand van de alluviale vlakte van de Leie is er mogelijk colluvium aanwezig die mogelijk aanwezige archeologische waarden kan bedekt hebben. Op de historische kaarten is te zien dat het een lange tijd in gebruik bleef als akkers en weilanden. Hierdoor lijkt de kans op het treffen van archeologische sporen relatief hoog. De ligging nabij de toenmalige bewoningskern van Harelbeke en de Leie had een sterke aantrekkingskracht voor bewoning en akkerbouw in het verleden. Op basis van vergelijkbare onderzoeken in de ruime omgeving is het niet ondenkbaar dat in het projectgebied archeologische waarden uit de metaaltijden, Romeinse tijd en uit de vroege- tot late middeleeuwen aanwezig zijn.

Deze archeologische verwachting moet enigszins bijgesteld worden op basis van de oude luchtfoto's. Op deze uit 1971 en 1979-1990 zijn de huidige panden duidelijk herkenbaar en is de verharding van het terrein duidelijk te zien. Sinds de tweede helft van de 20^e eeuw is de situatie onveranderd. De impact van dergelijke verstoringen op het eventueel aanwezige erfgoed kan onvoldoende ingeschat worden aangezien hierover onvoldoende gegevens beschikbaar zijn. Het is wel duidelijk dat de oprichting van deze gebouwen wel degelijk de ondergrond zal verstoord hebben.

Volgende gegevens zijn van belang voor de verwachting binnen het plangebied. Deze werden afgeleid uit de bodemkundige, historische, cartografische en archeologische analyse.

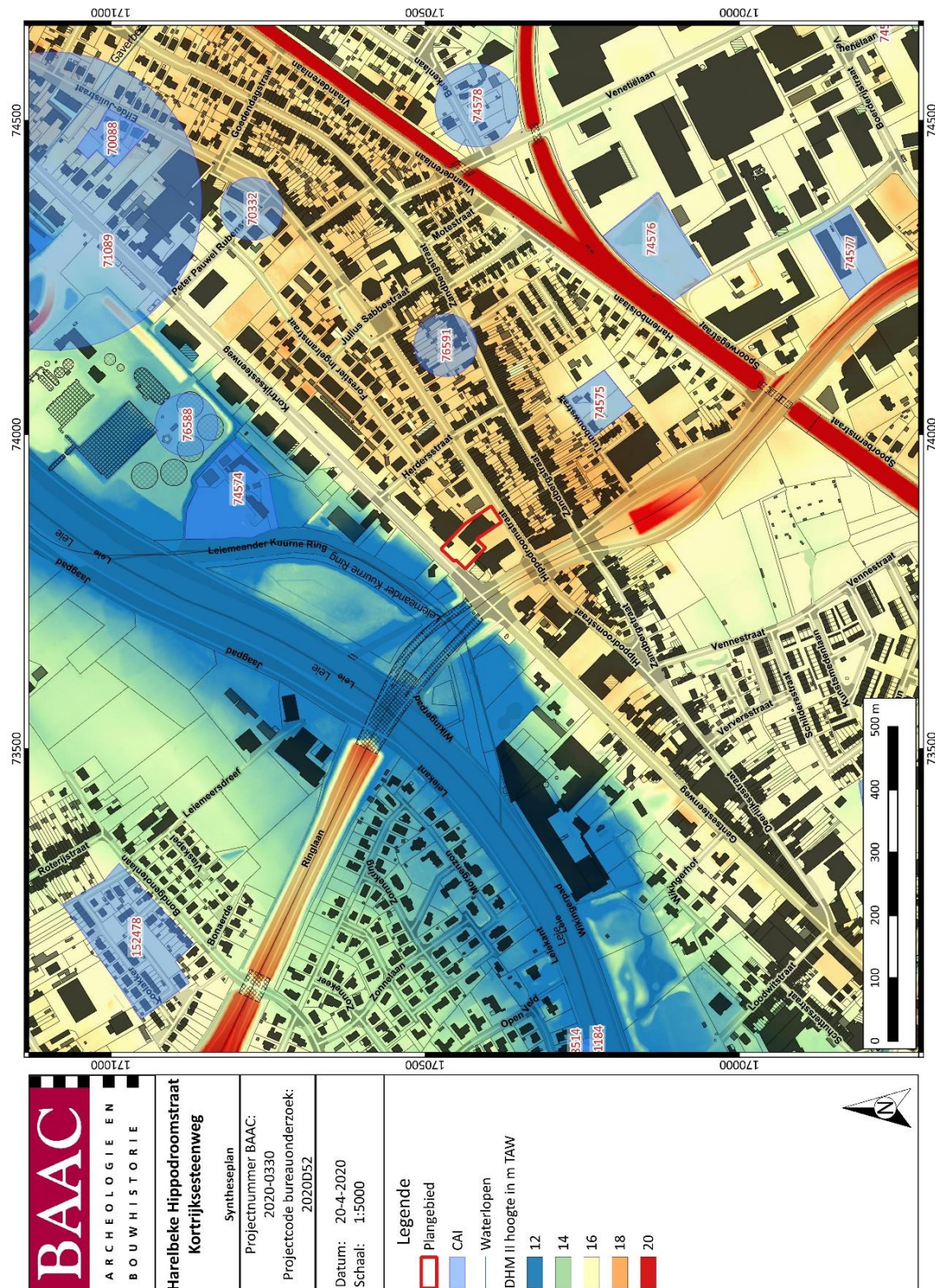
- Interessante landschappelijke ligging op de overgang tussen een alluviale laagvlakte in het Schelde-Leie interfluvium (ten noorden van het onderzoeksgebied) en een heuvelachtig gebied (ten zuiden van het onderzoeksgebied).
- Interessante landschappelijke ligging nabij de Leie.
- Nabijheid van vondsten uit steentijd
- Nabijheid van vondsten en sporen uit Romeinse tijd en de site van de Romeinse *vicus* van Harelbeke (op ca. 2 km ten oosten van het plangebied).
- De oudste vermelding van Harelbeke, 629, "*Harlebecca*" (691).
- Harelbeke als een belangrijke locatie voor het uitbouwen van de macht, de uitbreiding van de bewoning als de uitbouw van de economische activiteiten... doorheen de tijd
- Nabijheid van vondsten en sporen uit de middeleeuwen
- Nabijheid van vermoedelijk in oorsprong 18e en 19e-eeuwse hoeves (sites met walgracht, ten zien op o.a. Ferraris-kaart), ten zuid(oost)en van het plangebied.

- De Kortrijksesteenweg en de Hippodroomstraat, die het plangebied omringen, zijn duidelijk herkenbaar op de historische kaarten. De oudst gekende weergave van het tracé dat de Kortrijksesteenweg vandaag volgt, is deze op de kaart van Jacob van Deventer (1560). Op deze kaarten is het onderzoeksgebied weergegeven als akker/weiland (zie historisch kader/cartografische bronnen).

Op basis van deze analyse zijn de te verwachten onroerende structuren en roerende elementen voor het plangebied aan de Hippodroomstraat en Kortrijksesteenweg de volgende:

- Vondsten die in de steentijd te situeren zijn.
- Sporen en/of structuren die in de metaaltijden te situeren zijn
- Sporen en/of structuren die in de Romeinse tijd te situeren zijn en die mogelijk te relateren zijn aan de Romeinse *vicus*
- Sporen en/of structuren die in de middeleeuwen te situeren zijn, en die mogelijk te relateren zijn met de ontwikkeling van Harelbeke.
- Sporen en/of structuren die in de late middeleeuwen te situeren zijn en die mogelijk te relateren zijn aan de hoeves in de buurt van het plangebied.

2.3.3 Syntheseplan

Plan 29: Syntheseplan⁷⁵

⁷⁵ AGIV 2020a

2.4 Besluit

2.4.1 Potentieel op kennisvermeerdering

Momenteel bestaat het plangebied uit een bebouwd en verhard terrein. Ter hoogte van de Kortrijksesteenweg, in het noordoosten van het plangebied, is een woning aanwezig. Meer centraal op het terrein en over het volledige zuidelijke deel, tot aan de Hippodroomstraat, staan een kantoorgebouw en een grote loods die dienst deed als autokeuring. Deze panden zullen gesloopt worden tot op het huidige vloerniveau, met uitzondering van de woning waar ook de kelder zal uitgebroken worden, met slechts beperkte oppervlakte van maximaal ca. 70 m² (indien de kelder zich over de volledige woning uitstrekt). Ook de aanwezige verharding zal verwijderd worden, maar de onderliggende stabilisatielagen blijven onaangeroerd. Dit zal gebeuren binnen de contouren van de bestaande verstoring.

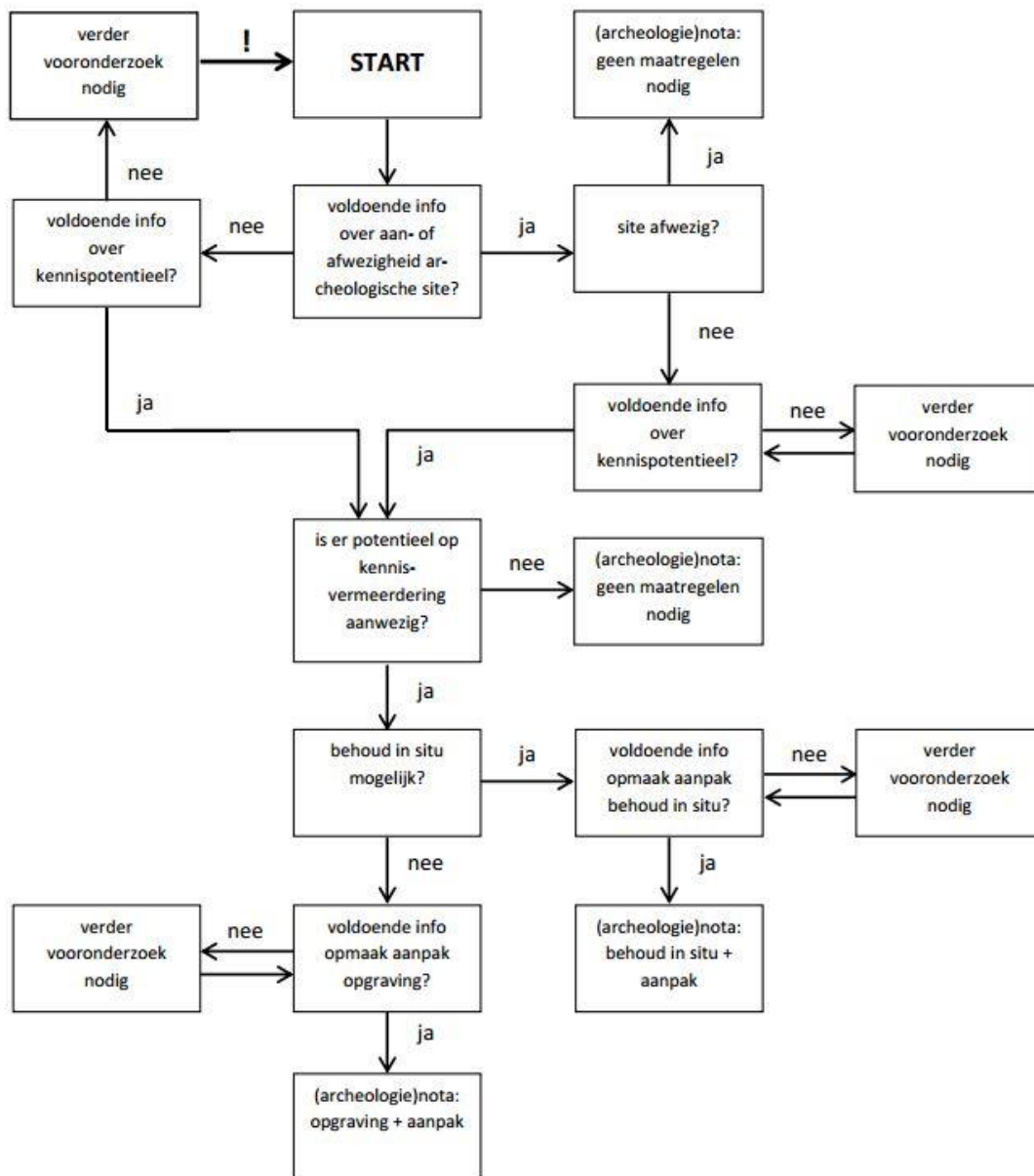
De geplande werkzaamheden, zoals hierboven beschreven, strekken zich uit over het volledige plangebied, maar hebben een beperkte impact op de ondergrond. De aanwezige panden zullen gesloopt worden tot op het huidige vloerniveau, met uitzondering van de kelder onder de woning. De verstoring op de eventueel aanwezige archeologische waarden in de ondergrond is door deze geplande werkzaamheden beperkt. Vermoedelijk zal de oprichting van deze panden destijds wel een grote impact gehad hebben op de ondergrond en zijn mogelijk aanwezige archeologische waarden in de ondergrond reeds verstoord. Verder vooronderzoek is niet aangewezen aangezien dit niet zou leiden tot relevante kennisvermeerdering.

Ook al is de archeologische verwachting hoog, het potentieel op kennisvermeerdering is bijzonder laag tot onbestaand in het kader van de geplande werkzaamheden.

2.4.2 Afweging noodzaak verder vooronderzoek

Volgens de beslissingsboom voor verder archeologisch vooronderzoek ⁷⁶ is er onvoldoende informatie over de aan- of afwezigheid van een archeologische site. Er is binnen de contouren van de geplande werken echter geen potentieel op kennisvermeerdering, want de impact van de geplande werkzaamheden op het terrein (de sloop van de panden tot het huidige vloerniveau en de verwijdering van de verharding), is te kleinschalig om verder archeologisch vooronderzoek te adviseren.

⁷⁶ ONROEREND ERFGOED VLAANDEREN 2020 fig.3

Figuur 2: Beslissingsboom voor verder archeologisch vooronderzoek ⁷⁷

⁷⁷ ONROEREND ERFGOED VLAANDEREN 2020 fig.3

3 Samenvatting

De opdrachtgever plant op het terrein ter hoogte van de Hippodroomstraat en de Kortrijksesteenweg de afbraak van de bestaande bebouwing en de verwijdering van de aanwezige verharding. De sloop van de panden zal gebeuren tot op het huidige vloerniveau, met uitzondering van de kelder onder het huis dat wel zal uitgebroken worden tijdens de sloop, met slechts beperkte oppervlakte van maximaal ca. 70 m² (indien de kelder zich over de volledige woning uitstrekt). Ook de aanwezige verharding zal verwijderd worden, maar de onderliggende stabilisatielagen blijven onaangeroerd. Dit zal gebeuren binnen de contouren van de bestaande verstoring.

Voor het bureauonderzoek werd gebruik gemaakt van zo veel mogelijk beschikbare bodemkaarten, geologische kaarten, historische kaarten en archeologische gegevens. Bovendien werden de plannen van de opdrachtgever geplot op de bestaande situatie. Op deze manier kon een inschatting gemaakt worden van het onderzoekspotentieel van het plangebied aan de hand van bodem- en aardkundige gegevens en kon een specifieke verwachting ten aangaan van de archeologische waarden op het terrein worden vastgesteld.

Het bureauonderzoek toonde aan dat het plangebied een reële archeologische waarde heeft. Gezien de landschappelijke en geomorfologische situatie, de archeologische context en de historische data kunnen sporen verwacht worden uit de metaaltijden, de Romeinse tijd en de (vroeg tot late) middeleeuwen. Op de historische kaarten is geen bewoning weergegeven binnen de contouren van het plangebied, maar akkers en/of weilanden. De Hippodroomstraat en (vooral) de Kortrijksesteenweg zijn wel duidelijk herkenbaar, wat hun belang benadrukt. Ook de ligging nabij de bewoningskern van Harelbeke en nabij de rivier de Leie zijn interessant te noemen.

Op basis van de plannen aangeleverd door de opdrachtgever moet de verwachting op het aantreffen van archeologische sporen bijgesteld worden. De impact van de toekomstige ingrepen op het mogelijk aanwezige archeologische waarden is bijzonder klein. De sloop van de bestaande panden zal gebeuren tot op het huidige vloerniveau en de verwijdering van de bestaande verharding zal gebeuren binnen de contouren van de bestaande verstoring, waarbij de uitgravingen tot een minimum zullen beperkt worden. Het potentieel op kennisvermeerdering bij eventueel vervolgonderzoek is bijgevolg laag tot onbestaand. Omwille van bovenstaande redenen adviseert BAAC Vlaanderen geen verder onderzoek.

4 Lijsten

4.1 Figurenlijst

Figuur 1: Doorsnede van de te slopen panden	7
Figuur 2: Beslissingsboom voor verder archeologisch vooronderzoek	55

4.2 Plannenlijst

Plan 1: Plangebied op topografische kaart (digitaal; 1:10.000; 15/04/2020)	2
Plan 2: Plangebied op kadasterkaart (GRB) (digitaal; 1:250; 15/04/2020)	3
Plan 3: Plangebied op recente orthofoto (digitaal; 1:1; 21/04/2020)	6
Plan 4: Plangebied met weergave van de sloopplannen op orthofoto (digitaal; 1:1; 21/04/2020)	8
Plan 5: Plangebied op het Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen (DHM) met waterwegen (digitaal; 1:1; 20/04/2020)	13
Plan 6: Plangebied en hoogteverloop op het DHM (digitaal; 1:1; 21/04/2020)	14
Plan 7: Hoogteverloop terrein noordwest-zuidoost	15
Plan 8: Hoogteverloop terrein west-oost	15
Plan 9: De vorming van de Vlaamse Vallei in de loop van het Pleistoceen	17
Plan 10: Schematische voorstelling van een vlechtend geulenpatroon, zoals dit in de Vlaamse Vallei actief was in het Weichseliaan	18
Plan 11: Schematische voorstelling van een meanderend rivierenpatroon, zoals dit in de vallei van de Leie actief is vanaf het Laatglaciaal. 1: Kronkelwaarden (binnenkant van de rivierbocht), 2: Oeverwal (buitenkant van de rivierbocht), 3: Komgronden, 4: Oude, verlande riviermeander.	19
Plan 12: Plangebied op de tertiairgeologische kaart (digitaal; 1:50.000; 15/04/2020)	21
Plan 13: Kenmerken van de quartairgeologische kaart (1/200.000) betreffende het plangebied	23
Plan 14: Kenmerken van de quartairgeologische kaart (1/50.000) betreffende het plangebied	23
Plan 15: Plangebied op de quartairgeologische kaart (digitaal; 1:200.000; 15/04/2020)	26
Plan 16: Plangebied op de quartairgeologische kaart 1:50.000 (digitaal; 1:50.000; 21/04/2020)	27
Plan 17: Plangebied op de bodemkaart van Vlaanderen (digitaal; 1:20.000; 15/04/2020)	29
Plan 18: Zicht op "Harlebeecke" ("Atlas des villes des Pays-Bas" Jacob Van Deventer) met een indicatie van het plangebied	31
Plan 19: Zicht op "Harlebeka" ("Flandria Illustrata" A. Sanderus) (het plangebied valt net buiten het kaartbereik)	32
Plan 20: Plangebied op de Villaretkaart (analoog; onbekend; 21/04/2020)	36
Plan 21: Plangebied op de Ferrariskaart (analoog; 1:25.000; 21/04/2020)	37
Plan 22: Plangebied op de Vandermaelenkaart (analoog; 1:20.000; 21/04/2020)	38
Plan 23: Plangebied op de Atlas der Buurtwegen (analoog; 1:2500; 21/04/2020)	39
Plan 24: Plangebied op de Poppkaart (analoog; 1:1.250-1:7.500; 21/04/2020)	40
Plan 25: Situering van het plangebied op een luchtfoto van 1971	42
Plan 26: Situering van het plangebied op een luchtfoto van 1979-1990	43
Plan 27: Situering van het plangebied op een luchtfoto van 2000-2003	44
Plan 28: Plangebied en omgeving op de CAI-kaart (digitaal; 1:1; 15/04/2020)	47
Plan 29: Synthesepan	53

4.3 Tabellenlijst

Tabel 1: Archeologische waarden in de CAI in de onmiddellijke omgeving van het plangebied.	45
Tabel 2: (Archeologie)nota's en/of eindverslagen in de regio	48

5 Bibliografie

- AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED, 2020. *Code van goede praktijk voor de uitvoering van en rapportering over archeologisch vooronderzoek en archeologische opgravingen en het gebruik van metaaldetectoren (versie 4.0)*, Brussel. Available at: https://www.onroerenderfgoed.be/sites/default/files/2019-03/CGP_V4_geen_TC_20190322.pdf.
- AGIV, 2020a. Agentschap voor Geografische Informatie Vlaanderen: Digitaal Hoogte Model.
- AGIV, 2020b. Agentschap voor Geografische Informatie Vlaanderen: Grootschalig Referentiebestand (GRB).
- AGIV, 2020c. Agentschap voor Geografische Informatie Vlaanderen: Orthofotomozaïek, kleinschalig, zomeropnamen, kleur, 1971, Vlaanderen. Available at: <http://www.geopunt.be>.
- AGIV, 2020d. Agentschap voor Geografische Informatie Vlaanderen: Orthofotomozaïek, kleinschalig, zomeropnamen, kleur, 1979-1990, Vlaanderen. Available at: <http://www.geopunt.be>.
- AGIV, 2020e. Agentschap voor Geografische Informatie Vlaanderen: Orthofotomozaïek, middenschallig, winteropnamen, kleur, meest recent, Vlaanderen. Available at: <http://www.geopunt.be>.
- AGIV, 2020f. Agentschap voor Geografische Informatie Vlaanderen: Orthofotomozaïek, middenschallig, zomeropnamen, kleur, 2000-2003, Vlaanderen.
- AGIV, 2020g. Agentschap voor Geografische Informatie Vlaanderen: Topografische Kaart NGI 1:10000 raster, klassieke reeks. Available at: <http://www.geopunt.be>.
- BOGEMANS, F., 2006. *Kaartblad 19 en 20: Veurne - Roeselare. Quartairgeologische Profieltypenkaart. (Schaal 1/50.000)*, Brussel.
- BORREMANS, M., 2015. *Geologie van Vlaanderen*, Gent: Academia Press.
- CAI, 2020. Centraal Archeologisch Inventaris. Available at: <http://cai.onroerenderfgoed.be/>.
- CARTESIUS, 2020. Cartesius. Available at: www.cartesius.be.
- DOV VLAANDEREN, 2020a. Databank Ondergrond Vlaanderen, Bodemkaart. Available at: <https://www.dov.vlaanderen.be/portaal/?module=public-bodemverkenner#ModulePage>.
- DOV VLAANDEREN, 2020b. Databank Ondergrond Vlaanderen, neogeen/paleogeen (tertiair). Available at: <https://www.dov.vlaanderen.be/portaal/?module=public-bodemverkenner#ModulePage>.
- DOV VLAANDEREN, 2020c. Databank Ondergrond Vlaanderen, Quartair. Available at: <https://www.dov.vlaanderen.be/portaal/?module=public-bodemverkenner#ModulePage>.
- GEOPUNT, 2020a. GEOPUNT VLAANDEREN.
- GEOPUNT, 2020b. GEOPUNT VLAANDEREN: Atlas der Buurtwegen Vlaanderen (ca1840). Available at: <http://www.geopunt.be>.

- GEOPUNT, 2020c. GEOPUNT VLAANDEREN: Ferrariskaart (1777). Available at: <http://www.geopunt.be>.
- GEOPUNT, 2020d. GEOPUNT VLAANDEREN: Kaart Vandermaelen (1846-1854). Available at: <http://www.geopunt.be>.
- GEOPUNT, 2020e. GEOPUNT VLAANDEREN: Popp-kaart Vlaanderen (1842-1879). Available at: <http://www.geopunt.be>.
- GEOPUNT, 2020f. GEOPUNT VLAANDEREN: Villaretkaart (1745-1748). Available at: <http://www.geopunt.be>.
- GEOPUNT, 2020g. Toelichting: Atlas Der Buurtwegen (1843-1845).
- GEOPUNT, 2020h. Toelichting: Vandermaelen (1846-1854).
- IOE, 2020. Inventaris Onroerend Erfgoed. Available at: <https://inventaris.onroenderfgoed.be>.
- JACOBS, P. & DE CEUKELAIRE, M., 2002. *Toelichtingen bij de geologische kaart van België, Vlaams Gewest, kaartblad 19-20: Veurne-Roeselare*, Brussel.
- KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK VAN BELGIË, 2020. Toelichting: Ferraris (kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden). Available at: http://belgica.kbr.be/nl/coll/cp/cpFerraris_nl.html.
- DE MOOR, G., 1997. *Toelichting bij de quartairgeologische kaart van België, Vlaams Gewest: Kaartblad 21 Tielt*, Gent.
- DE MOOR, G. & MOSTAERT, F., 1993. *Geomorfologische kaart van België 1:50000*, Leuven.
- DE MOOR G., VERMEIRE S., A.R., 1999. *Geologie van het quartair, kaartblad 22 Gent*, Gent.
- ONROEREND ERFGOED VLAANDEREN, 2020. Een beslissingsboom voor verplicht archeologisch vooronderzoek. Available at: https://www.onroenderfgoed.be/assets/files/content/images/stroomschema_stedenbouwkundig-verkaveling_v7.pdf.
- VAN STRYDONCK, M., DE MULDER, G. & ALDERWEIRELDT, M., 2000. *De Schelde: verhaal van een rivier*, Leuven: Davidsfonds Uitgeverij nv.
- VERBRUGGEN, C., DENYS, L. & KIDEN, P., 1991. Paleo-ecologische en geomorfologische evolutie van Laag- en Midden-België tijdens het Laat-Kwartair. *De Aardrijkskunde*, 1991/3, pp.357–376.

6 Bijlagen

- Kadastraal plan
- BA_SLPKOR_I_B_01
- BA_SLPKOR_T_B_01